

OTDK-DOLGOZAT

Fekszi Kinga
BA

2013

**EGYSZER VOLT HOL NEM VOLT..., MUNKAERŐPIACI
VIZSGÁLAT A BORSODI NEHÉZIPAR NYOMÁBAN**

**ONCE UPON A TIME..., LABOUR MARKET INVESTIGATION IN
THE FOOTSTEPS OF BORSOD'S HEAVY INDUSTRY**

Fekszí Kinga

Kézirat lezárva: 2012. október 30.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
1. FEJEZET: AZ ELTŰNŐ IPAR NYOMÁBAN	3
1.1. A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS MUNKAERŐPIACI ASPEKTUSAI.....	3
1.2. AZ IPAR LEÉPÜLÉSE NYUGAT-EURÓPÁBAN	5
1.3. IPARI DEPRESSZIÓ MAGYARORSZÁGON, BARNAMEZŐK	7
1.3.1. <i>A borsodi iparvidék története röviden</i>	8
1.3.2. <i>Barnamezők Borsod megyében</i>	9
2. FEJEZET: A BORSODI IPARVIDÉK TÖRTÉNETE MUNKAERŐPIACI ASPEKTUSBÓL	13
2.1. A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA	13
2.2. A MUNKAERŐPIACI ADATOK HOSSZÚ TÁVÚ ELEMZÉSE	15
2.3. FOGLALKOZTATOTTSÁG ÉS JÖVŐBENI KILÁTÁSOK A BARNAMEZŐKÖN NAPJAINKBAN	20
2.4. TÁRSADALMI VISZONYOK A BARNAMEZŐKÖN	24
2.5. MIGRÁCIÓ B.-A.-Z. MEGYÉBEN	26
3. FEJEZET: MUNKAERŐPIACI DEPRESSZIÓ NYOMÁBAN MISKOLCON	29
3.1. MISKOLC MUNKAERŐPIACI VIZSGÁLATÁNAK MÓDSZEREI	29
3.2. MUNKAERŐPIACI ATTITŰDÖK A MISKOLCI BARNAMEZŐKÖN	30
3.2.1. <i>Munkaerőpiaccal kapcsolatos várakozások</i>	30
3.2.2. <i>Migrációs hajlandóság a barnamezők területén</i>	31
3.2.3. <i>A rozsdáövek hatása a fiatalabb generációkra</i>	33
3.2.4. <i>Értékek a depressziós vidékeken</i>	35
3.3. ESETTANULMÁNY A DIÓSGYŐRI BARNAMEZŐ TERÜLETÉN.....	36
3.3.1. <i>Interjú</i>	36
3.3.2. <i>Munkaerőpiaci attitűdök a volt gyári munkások körében</i>	41
JAVASLATOK	44
ÖSSZEFOGLALÁS	45
IRODALOMJEGYZÉK	47
MELLÉKLETEK	I
1. MELLÉKLET: A MUNKANÉLKÜLSÉG RELATÍV MUTATÓJÁNAK VÁLTOZÁSA 2000-2010 KÖZÖTT, SZÁZALÉKBAN....	II
2. MELLÉKLET: INTERJÚ AZ ÖNKORMÁNYZATOKKAL (FŐBB KÉRDÉSEK)	III
3. MELLÉKLET: A KÉRDŐÍV FELHASZNÁLT KÉRDÉSEI	IV

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: fenntartható fejlődés pillérei	4
2. ábra: Barnamezők elhelyezkedése és nagysága Magyarországon, azon belül B.-A.-Z. megyében 2003 és 2011 adatok alapján	10
3. ábra: A barnamezők megoszlása funkció és tulajdonviszony alapján Borsodban, 2010.	11
4. ábra: Az ipari termelés nagysága és az iparban foglalkoztatottak számának alakulása 2000-2011 között	15
5. ábra: Bruttó hozzáadott érték szektorális megoszlása Magyarországon és B.-A.-Z. megyében, 2007. évi adatok alapján	17
6. ábra: munkanélküliség arányának nagysága 1990-ben és 2010-ben	18
7. ábra: A munkanélküliség relatív mutatójának alakulása a barnamezős településeken 2000 és 2010 között.....	18
8. ábra: Relatív mutató Mezőkövesden, Aszalón, B.-A.-Z. megyében és az országban 2000–2010 között, százalékban	19
9. ábra: A foglalkoztatottsági és munkanélküliségi ráta 2010-ben	21
10. ábra: Elhelyezkedési lehetőségek változása a B.-A.-Z. megyei barnamezős területeken ..	22
11. ábra: Rendszeres szociális segélyben részesítettek száma 2000-ben és 2010-ben.....	25
12. ábra: Vándorlási különbség Borsod megyében 2002 és 2008 között	27
13. ábra: Állandó elvándorlások száma 2010-ben	28
15. ábra: A szülők véleménye a gyermek foglalkozásával és tanulásával kapcsolatban.....	33
16. ábra: A szülők véleménye a gyermekek jövőjével kapcsolatban	33
17. ábra: Értékrend struktúrák Miskolcon, 2012.....	35
18. ábra: A DAM 2004 Kft. (Lenin Kohászati Művek – LKM) területe 2012-ben.....	37
19. ábra: LKM fürdő, irodaházak területe és a gyár egy elhagyatott része 2012.....	38
20. ábra: A vezetőség irodája, a főbejárat és egy volt irodaház	39

BEVEZETÉS

Európa gazdasági szerkezete a 20. század elejére szinte teljesen átalakult az ipari forradalom következményeképpen. A korszakban domináló ágazat az ipar volt, az innováció és technika gyors fejlődése hatására létrejöttek a nagy, hagyományos ipari térségek. Viszont ez a folyamat a század végére hanyatlásnak indult, az egyre globalizálódó világban a tradicionális ipar jelentősége a háttérbe szorult, napjainkra a dezindusztrializáció vált meghatározóvá Európa-szerte, komoly sebeket okozva ezzel környezetünknek.

Az ipari szerkezetváltás hazánkban csak a rendszerváltás után indult el, 20-30 évvel később, mint Nyugat-Európa országában. A dezindusztrializáció következtében a hagyományos értelemben vett ipar elkezdett leépülni, helyét a szolgáltató szektor vette át. A gazdaság szerkezete átalakult; a szekunder szektor túlsúlya háttérbe szorult és a szolgáltatás lett a központi iparág. B.-A.-Z. megye gazdasági berendezkedése azonban a rendszerváltás előtt a nehézipar körül összpontosult. 1989 után a terciér szektor előtérbe kerülésével Borsod – Abaúj – Zemplén megyében a nehézipar fellegvárait sorra bezárták, a lakatnyák alulhasznosítottá váltak, kialakultak a rozsdaovek, az ott dolgozók elvesztették állásukat. A volt gyári dolgozók egy része elvándorolt, a többiek munkanélküliekké váltak. Az ipari szektorok lakosságának legnagyobb részénél csökkent a jövedelem, és ezzel párhuzamosan az életszínvonal is. Napjainkra kialakult a munkaerőpiaci depresszió, ennek jelenlétét és mértékét vizsgálom dolgozatomban, B.-A.-Z. megyében és azon belül Miskolcon. Feltételezem, hogy *a barnamezők kialakulásának és a lehetőségek hiányának következménye a versenyképesség akadályai, a migráció, társadalmi problémák, valamint a munkaerőpiaci depresszió.* A depressziós iparvidékeken fokozottabban jelen van a szlömösödés, a társadalmi szegregáció; megjelennek a különféle szegénységi kultúrák, melyek többségében demoralizációt, deviáns viselkedéseket generálnak. Jellemző munkaerőpiaci probléma a tartós munkanélküliség, hiszen a megszűnt munkahelyek helyére nem hoztak létre újakat. A rozsdaovek nem vonzották a befektetőket, így nem létesültek új munkahelyek, illetve amik alakultak azok „másod osztályúak”. A potenciális munkaerő a lehetőségek hiányában elhagyja a térséget, az itt megszerzett tudását más régiókban kamatoztatja.

A dolgozatomban három fő részből épül fel. Az első fejezet az eltűnő ipart mutatja be európai példákon keresztül, bemutatom a dezindusztrializáció folyamatát és következményét, azaz a barnamezők kialakulását Magyarországon, megvizsgálom a barnamezők elhe-

lyezkedését, tulajdonviszonyát és funkció szerinti megoszlását Borsod megyében. A második fejezetben a borsodi iparvidéket vizsgálom munkaerőpiaci szempontból. Elemzem a hosszú idősoros adatokat, a foglalkoztatottság és munkanélküliség mutatóit a barnamezőkön napjainkban, a rozsdáövek társadalmi problémáit, a depressziót és területen jelenlévő és egyre erősödő migrációt. A harmadik fejezet a miskolci barnamezőkön folytatott kutatások eredményeit mutatja.

Lehetőségem volt részt venni a Gazdaságtudományi Karunkon a Humán erőforrás Intézeti Tanszékének kutatásában. Dolgozatom az alábbi vizsgálatokat tartalmazza:

- Releváns szakirodalom elemzése.
- Ipari és munkaerőpiaci statisztikák szekunder elemzése a KSH, ÉMOP, NFSZ, MTA Közgazdaságtudományi Intézet adatai alapján.
- Interjúk feldolgozása a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei barnamezős települések önkormányzatainak potens dolgozóival (13 db).
- Primer felmérés eredményének bemutatása, amelynek alapja a tanszéken készített kérdőíves felmérés. A vizsgálat terjedelme: 263 db strukturált kérdőív Miskolcon (Diósgyőr és Avas városrészen).
- Mélyinterjú készítése volt LKM-es dolgozóval.

A megoldást egy komplex revitalizációs stratégiában látom, amelyben központi szerepe van a rozsdáövek rehabilitációjának, a reindusztrializációnak, a remigrációnak, a megváltozott követelményeknek megfelelő társadalompolitikának.

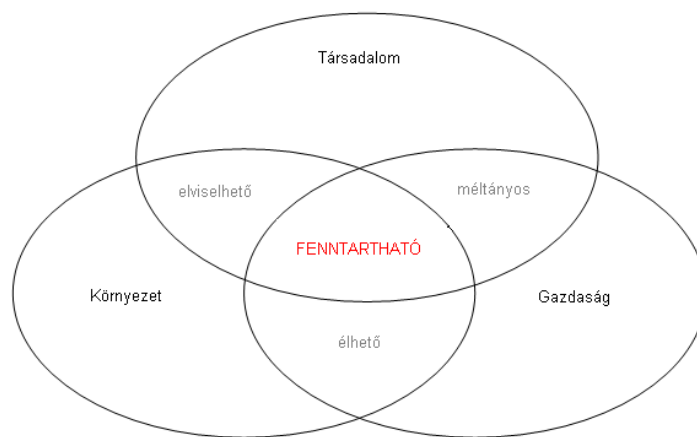
1. FEJEZET: AZ ELTŰNŐ IPAR NYOMÁBAN

Ebben a fejezetben bemutatom az ipar leépülését, a dezindusztrializációt Európában és hazánkban a releváns szakirodalom alapján; konceptualizálom és operacionalizálom a kutatás szempontjából elengedhetetlen definíciókat és indikátorokat. Foglalkozok azzal, hogy az ipari szerkezetváltás milyen problémákat vetett és mai napig is vet fel az Észak-magyarországi régióban, különös tekintettel Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Megmagyarázom, hogy mik is azok a rozsdadóvak és barnamezők, hogyan alakultak ki és miért jelentősek a munkaerőpiac és annak depressziója kapcsán. Mindez szoros összefüggésben áll a fenntartható fejlődés alapgondolatával, amely elengedhetetlen a terület vizsgálatának szempontjából.

1.1. A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS MUNKAERŐPIACI ASPEKTUSAI

Tudnunk kell, hogy Földünk eltartóképesége nem korlátlan; ezt a környezeti-gazdasági-társadalmi fejlődés szempontjából figyelembe kell venni. A fenntartható fejlődés napjaink egyik központi kérdéskörévé vált. A fenntartható fejlődés a modern társadalmakat érintő gondolkör, először az 1980-as években használták a szakirodalomban a fogalmát. A korábbi szemléletek szerint a rendelkezésre álló erőforrások kimeríthetetlenek, a folyamatosan fejlődő technológiák nem terhelik a környezetet. (Fekszi, 2011a) Hiába fejlődött a technika-technológia nagy sebességgel a fejlett országokban, mégis egyre több nem megújuló erőforrást használtak fel, ezzel jelentősen növelve a környezetterhelést. (Gáthy-Kuti-Szabó, 2006) De a fejlődő országok is feladatuknak elsősorban szegénység ipari elmaradottság leküzdését, a fejlett országokéhoz hasonló életkörülmények kialakítását tartották a legfontosabbnak. Ezért kísérletet tettek gazdaságuknak a lehető leggyorsabb módon történő iparosítására miközben olyan technológiákat használtak fel, amelyek jelentős mértékben hozzájárultak a környezetvédelmi problémák kialakulásához. (F. Nagy, 2010) A 19. században a környezetvédelem megjelenésével és elterjedésével realizálódott, hogy nem lehet korlátlanul kiaknázni a minket körülvevő természet értékeit. A népességszaporulás és a technológia fejlődése együtt megfelelő odafigyelés nélkül komoly katasztrófához vezethet. A Közös Jövőnk jelentés (1987) fogalmazta meg az első hivatalos definícióját, mely szerint: a fenntartható fejlődés a fejlődés egy olyan formája, amely kielégíti a jelen igényeit anélkül, hogy megfosztaná a jövő generációit saját szükségletük kielégítésétől.

A fenntartható fejlődés alapgondolata arról elmélkedni, miért nyúlunk olyan eszközökhöz, melyek évezredekre elszennyezhetik életterünk, s ha egyszer beindítottuk ezeket, többé nem tudjuk uralni őket. Miért hiteleztek felelőtlenül a bankok? Miért vesznek fel felelőtlenül kölcsönt az átlagemberek? Miért költenek felelőtlenül az államok? S ha ezt bár magyarázni nem tudjuk, de látjuk, akkor miért nem teszünk ellene? (Dabasi – Feksz, 2012a) A fenntartható fejlődés három területet ölel magába, amelyeknek harmóniában kell egymással együttműködni, fejlődni, fenntarthatóságról tudjunk beszélni.

1. ábra: A fenntartható fejlődés pillérei

Forrás: saját szerkesztés

Arra van szükség, hogy a fenntarthatóság pilléreit ne egyszerűen csak felsoroljuk, hanem érvényre juttassuk a köztük lévő rendszerösszefüggéseket. Az ábrán is látszik, hogy a környezet és társadalom metszetében az „elviselhetőség”, a társadalom és gazdaság metszetében a „mértányosság”, valamint a gazdaság és környezet szempontjából az „élhető” kifejezés lenne releváns. Az egyes részterületek kapcsolatában a részleges integráció kívánatos, fenntartható fejlődésről pedig akkor beszélhetünk, ha a három terület teljesen integrálódik egymásba. A környezet szempontjából a legfontosabb elemek: a biodiverzitás megőrzése, az ökoszisztéma integrálása, a természeti erőforrásokkal történő környezettudatos gazdálkodás, valamint a környezetszennyezés problémájának megoldása, a vállalatok károsanyag-kibocsátásának visszaszorítása. A fenntarthatóság ezen a területen azt jelenti, hogy nem használjuk ki végtelenségig a rendelkezésre álló erőforrásainkat, akár a megújuló, akár a fosszilis energiaforrásokra gondolunk. Természetesen az egyik cél az, hogy a megújuló erőforrásokat fokozottabb mértékben használjuk (az ésszerűség keretein belül), a nem megújulókat pedig annyira „aknázzuk ki” amely feltétlenül szükséges a

technikai-technológiai fejlődéshez. Mindez összefüggésben áll a munkaerőpiaccal is: olyan munkahelyeket kell létrehozni, melyek elsősorban a K+F tevékenységekre építenek, miközben bevonják a fosszilis erőforrásokat is. A szegénység visszaszorítása, a társadalmi szolgáltatások minőségének javítása, valamint a diszkrimináció lehető legalacsonyabb szintre történő csökkentése a társadalmi pillér alapkövei. A társadalom legfontosabb feladata a benne élők számára az egyenlőség megteremtése az élet minden területén, a közösségi szolgáltatások minél magasabb színvonalának elérése, valamint biztosítsa a munkavállalók számára az egyenlő eséllyel történő indulást a munkaerőpiacon. A gazdasági célok közül hatékonyság, árstabilitás, a méltányosság és a növekedés a legfontosabb tényezők; mindezek érvényesülési terepe a munkaerőpiac. (Hegyí-Kéri, 2011a) Fenntarthatóságról akkor beszélhetünk egy terület esetében, ha mindhárom tényező egyensúlyban van egymással, mindegyik fenntarthatónak minősíthető.

1.2. AZ IPAR LEÉPÜLÉSE NYUGAT-EURÓPÁBAN

Az ipari forradalom mezőgazdasági műszaki újításokkal, változásokkal vette kezdetét, melyek fokozatosan kihatottak különböző termelési ágakra. Az ipari forradalom hatására Európa gazdasági szerkezete teljesen átalakult: szinte minden erőforrást az ipar köré csoportosítottak. Ekkor jöttek létre a nagy, hagyományos ipari térségek. A technika fejlődése viszont magával vonta a különböző új-ipari technológiák térhódítását (háttérbe szorítva a korábban hagyományos értelemben vett ipart), így napjainkra a szekunder szektor leépülése nem ismeretlen Európa számára sem. Külföld szakirodalmakban a „dezindusztrializáció” szót használják, melyet tágabban és szűkebben is értelmezhetünk. Tartalmilag mindkét esetben az ipar sorvadását jelöli; tágabb értelemben ez az iparban dolgozók számának visszaesését értjük, de ebben az értelemben nem zárható ki az ipar növekedése. Szűkebb értelemben véve viszont csak bizonyos területeken következik be, így viszont a gazdaság egész struktúrájára negatív hatást gyakorol. (Takács, 2003) A gazdasági átalakulást társadalombeli követte, és kezdetét vette az ipari korszak mely 200 éves történelemre tekint vissza. Jellemzője a „kettős forradalom”, azaz nem csak gazdasági változásról beszélünk, hanem vele párhuzamosan társadalmiról is. A gondolkodás keretei átalakultak, a hangsúly a tudományok előretörésére, a természet kihasználására, az oktatás kiterjesztésére helyeződött. A lassú népességnövekedés helyett, az alacsonyabb halálozásnak köszönhetően ugrásszerű volt a demográfiai növekedés. A jellemző település-szerkezetet, a falut felváltották a modern ipari városok, nagyvárosok. A 20. század elejére

azonban a gazdaság szerkezete ismét elkezdett átalakulni. Európa szerte folyamatosan háttérbe szorult a hagyományos értelemben vett ipar, ezzel párhuzamosan pedig a tercier szektor fejlődése, előretörése figyelhető meg, ez a dezindusztrializáció folyamata. Európa különböző országai más-más formában próbálták meg a folyamatot és annak közvetlen és közvetett hatását kezelni.

Az Egyesült Királysággal Noisi (1985) és Davies (2001) foglalkozik részletesebben tanulmányaikban. Anglia pozíciója az 1950-es évektől elkezdett romlani, ami három indikátorral jellemezhető: a versenyképesség romlása; a termelés növekedésének mértéke alacsonyabb, mint más fejlett országoké; lemaradás tapasztalható még az egy munkásra jutó ipari termelés volumenében is. Rose (1985) szerint az ipar leépülését jól jelezte, hogy a munkaerő az iparból a szolgáltatásba áramlott, viszont a harmadik szektor nem tudta felszívni az iparból távozottakat. A leépülés természetesen a munkaerőpiacra is hatással volt, a legszembetűnőbb lemaradás a feldolgozóiparban jelentkezett. A visszaeséssel párhuzamosan a szolgáltató szektor súlya elkezdett megnőni, amely az elbocsátott munkásokat kezdte lassan „felszívni”. De a túlságosan sok munkanélküli foglalkoztatását nem tudta a tercier szektor sem megoldani, ezért Angliában a legfontosabb céllá vált a rozsdáövek eltüntetése. Franciaországban ezzel szemben a 70-es évektől kezdett el hanyatlani az ipar, és leginkább az észak-keleti területeken koncentrált, ahol a dolgozók iskolai végzettsége messze a francia átlag alatt volt. (Gaudemar–Prud’homme, 1991) Az Egyesült Királysággal ellentétben a térség iparát nem a feldolgozó, hanem elsősorban a textil- és nehézipar határozta meg, a társadalom is ipari jellegű volt. (Takács, 2003) Itt sem tudta a tercierizálódás ellensúlyozni az ipar leépülését, a térségben terjedt a tartós munkanélküliség. A két ország különböző megoldásokat talált a rozsdáövek kezelésére, mindkettőnek megvolt a maga előnye és hibája is. Az angolok alapvető dilemmája az volt, vajon a visszaiparosítás célravezető, vagy a „múlt teljes eltörlése”; mindkettőre láthatunk példát. Az Egyesült Királyságban létrehoztak egy ún. Munkaügyi Osztályt, amely három tevékenységi területet ölelt fel: 1. átmeneti munkalehetőségek biztosítása; 2. a munkahelyi elbocsátások számának csökkentése; 3. a gyárak bezárásának megakadályozása. Az elképzelés hibája, hogy hiába oldották meg az ott élők és a környezet revitalizációját, mégsem áramlott oda a magántőke. (Dabinett, 1991) Komolyabb sikereket a ’90-es évektől értek el azzal (pl. Lower Don Valley-ben), hogy kiskereskedelmi és szórakoztatóipari befektetések „költöztek” az egykori nehézipari központok helyére, ezek segítették a rozsdaterületek megújulását. (Dabinett, 1991) A visszaiparosítást sem lehet szó szerint értelmezni, ebben az

esetben is inkább egy átalakulási folyamatot figyelhetünk meg: a nehézipar szerepét kezdi lassanként átvenni a képzőművészeti ipar. Franciaországban a szolgáltató szektorban próbálták meg elhelyezni a korább nagyon alacsony iskolai végzettséggel rendelkező fizikai dolgozókat úgy, hogy adminisztrációs munkákat bízta rájuk. Az ország észak-keleti része egy kereskedelmi központtá vált, ahol a tercier szektor játszotta a meghatározó szerepet: különböző irodák, üzlethelyiségek vették át a korábbi nehézipari vállalatok helyét. A környezet rehabilitációját is megcélozták: Lillében pl. lakóparkot építettek a város köré. Itt az a probléma merült fel, hogy elkezdődött egy szegregálódási folyamat a térségben élő bevándorlók magas aránya miatt. (Gaudemar–Prud’homme, 1991) Összességében mindkét országnál elmondható, hogy a fizikai rehabilitáció sikeres volt, a gazdaság fellendült. Viszont a társadalmi, a munkaerőpiaci problémák megoldása egy ettől jóval hosszabb folyamat eredményeként valósítható majd meg.

Németország helyzete speciális, hiszen a második világháború után kettészakították, másképp fejlődött az egykori NSZK és NDK területe. Nyugat–Németországban is, ahogyan a legtöbb nyugati iparosodott országban a szolgáltató szektorban nőttek a munkahelyek száma, míg a feldolgozóiparban csökkenő tendencia figyelhető meg. A növekedés-csökkenés jelensége azonban egyenlőtlenül oszlik el régiók között. Míg a déli területeken az ipar visszaesése mérsékelt volt, valamint a tercier szektor kompenzálta, addig északi a Ruhr–vidék komolyan megszenvedte a gazdasági struktúraváltás utóhatásait. (Bade–Kunzmann, 1991) Komoly társadalmi-gazdasági problémát okozott: magas munkanélküliség, csökkenő jövedelmek jellemezték a területet a 20. század második felétől. 1987-ben még több terméket állítottak elő, mint szolgáltatást, ekkor a szolgáltatások még csak kevesebb mint a felét adták a termelési értéknek. Ezzel párhuzamosan szektorális változások történtek a foglalkoztatásban is: megmutatja, hogy milyen ágazatban dolgoznak a legtöbben. (Bade–Kunzmann, 1991) Ez alapján az új munkahelyek elsősorban az üzleti életben és fogyasztás területén jöttek létre. Jól mutatja a struktúraváltást, hogy 1960–86 között a szolgáltató szektorban 4 millióval nőtt a foglalkoztatottak száma, viszont ugyanezen időszak alatt 4,3 millióan veszítették el munkahelyüket a mezőgazdaságban és a feldolgozóiparban. (Takács, 2003)

1.3. IPARI DEPRESSZIÓ MAGYARORSZÁGON, BARNAMEZŐK

Lux (2009) szerint a volt szocialista országokban a túlspecializáció következtében, a szocializmus alatt kialakult válságok és azok hatásai a folytonos késleltetés miatt csak jóval ké-

sőbb, a poszt-szocialista korszakban „tudtak” jelentkezni. Az ipari válságok egyre inkább elmélyültek és a szocialista országokban a rendszerváltások után hirtelen és nagy erővel törtek elő. Az ipari szerkezetváltást nem csak a túlspecializáció, hanem az ezek következtében kialakult forráshiány, innováció gyengesége akadályozta, a szerző ezt útfüggőségnek nevezi.

A magyar ipar területi koncentrációja gyakorlatilag az I. világháború utáni országhatár változaskor kialakult. Ez a térszerkezet jelentősen befolyásolta az egyes regionális egységek gazdaságát, munkaerőpiacát és társadalmi összetételét is. A magyar ipar koncentrációja elődjegesen Észak-Magyarországra terjedt ki. A munkaerőpiac domináló keresletét az ipar jelentette a több mint 40 éven át Borsod–Abaúj–Zemplén megyében. Ilyen mértékű foglalkoztatotti létszám mellett természetesen növekedett a megyében az ingázók száma is az ipari centrumokhoz (Miskolc, Ózd, Kazincbarcika), és ezzel párhuzamosan segítette az iparhoz kapcsolódó települések létrejöttét, kolóniák kialakulását. (Paládi–Kovács, 2007)

1.3.1. A borsodi iparvidék története röviden

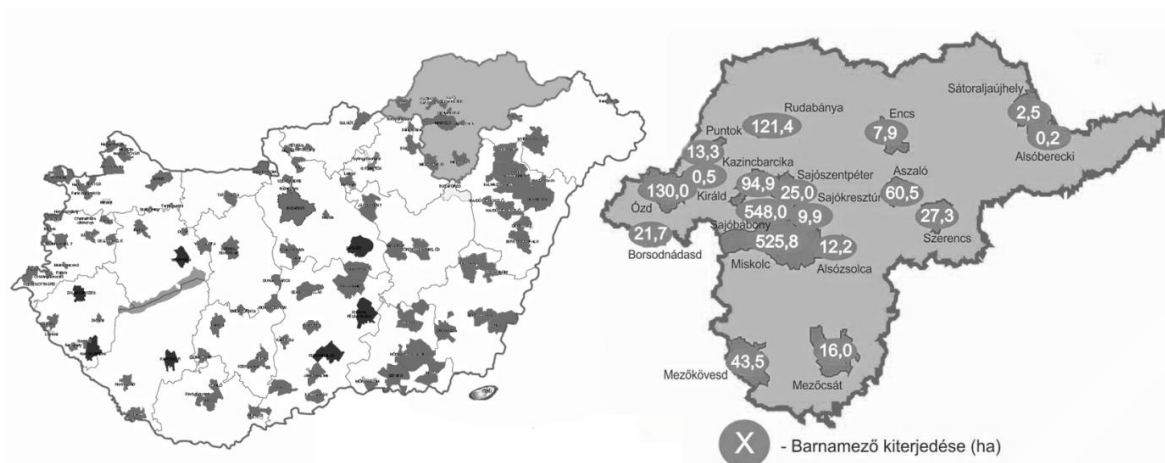
Borsod megye rendkívül változatos természeti adottságokkal rendelkezik, itt egy helyen találhatóak meg a hegységek, dombságok, síkság, folyók. A Sajó völgyében már a 19. századtól bányásztak szenet (Czomba, 2008), az 1980-as évektől pedig a Bükkalján már lignitet termelnek ki (pl. Bükkábrányban 1985-től). Az ipar fejlődése a szénvagyron feltárása utáni időszakra tehető, a trianoni szerződés után az ásványkincsek legnagyobb részét és sok iparvidéket elvesztett az ország, az ipari termelés visszaesett. A második világháború kevésbé viselte meg a megyét a többinél, viszont az ipari termelés szinte teljesen visszaesett. 1948 után sorra érkeztek a Szovjetunióból a kohászathoz szükséges nyersanyagok. Az 1950-es években az ipari termelés a korábbiakhoz képest két és félszeresére nőtt (Czomba, 2008), nőtt a nehéziparban foglalkoztatottak aránya. Az 1970-es években a Sajó-völgy területén és az iparvárosokban koncentrált a megye lakosságának közel 70 százaléka. Az erőforrás koncentrációhoz egy erős területi és ágazati koncentráció párosult, a gazdaság szerkezete az ipar irányában erőteljesen eltorzult, méltán nevezték „magyar Ruhr-vidéknek”. Az 1980-as évektől a gazdasági problémák, a túlspecializáció, az erőteljes területi koncentráció és az időközben lassan elinduló szerkezetváltás következtében hanyatlásnak indult a korábban virágzó nehézipar.

1.3.2. Barnamezők Borsod megyében

A rendszerváltás után jelentős politikai, társadalmi, gazdasági változások történek Borsod-Abaúj-Zemplén megye helyzetében. A gazdaság szerkezete átalakult; a szekunder szektor túlsúlya háttérbe szorult és a szolgáltatás lett a központi iparág. Megyénk gazdasági be rendezkedése azonban a rendszerváltás előtt a nehézipar körül összpontosult. 1989 után a tercier szektor előtérbe kerülésével elkezdett visszaszorulni az ipar és sorra zárták be a kohászati, gépipari gyárakat. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan a laktanyák is alulhasznosítottá váltak. A legszembevetőbb változások az Észak-magyarországi régióban történtek: emberek százai veszítették el a munkahelyeiket; a gyárak, laktanyák elhagyatottá váltak. Senki sem kísérelte meg a későbbiekben felújításukat, újrahasznosításukat, ezzel alapot szolgáltatva az ún. barnamezők („rozsdadovek”) kialakulásának. A barnamezők leggyakrabban használt definíciója: „A használaton kívül került, vagy alulhasznosított, általában leromlott fizikai állapotban lévő, és/vagy környezetszennyezéssel terhelt egykori iparterület, gazdasági terület, illetve elhagyott, használaton kívüli laktanyaterület. Az egykori ipari övezetek nagy részén találhatóak, kisebb vagy jelentősebb környezeti problémákkal sújtott területek, valamint műemlékvédelem alatt álló, egykori ipari épületek.”¹

Magyarországon az elhagyott iparterületeken kialakult barnamezők nagyságának területi elrendezése változatos képet mutat. A leginkább érintett megyék Pest és Fejér, illetve a nyugati országrészben egyes iparilag fejlett területek. Igazi társadalmi problémát azonban a Dunától keletre eső területeken okozott az ipar eltűnése. A legtöbb terület, ahol fejlett volt az ipar és rendelkezésre álltak a kiváló vállalkozó készségek és képességek, közel fekszik a Budapest – Bécs tengelyhez. A keleti országrészben a legnagyobb problémát az erőltetett iparosítás, a nem létező történelmi vállalkozói készségek jelentették, így nem volt és most sincs lehetőség az átstrukturálódáshoz. A lenti ábrán jól látható, hogy az ipar leépülése következtében kialakult barnamezők elsősorban Miskolc és környékére koncentrálnak.

¹ VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. definíciója Letölthető: <http://www.vati.hu>. Letöltve: 2011. április 10. <http://www.vati.hu>. Letöltve: 2011. április 10.

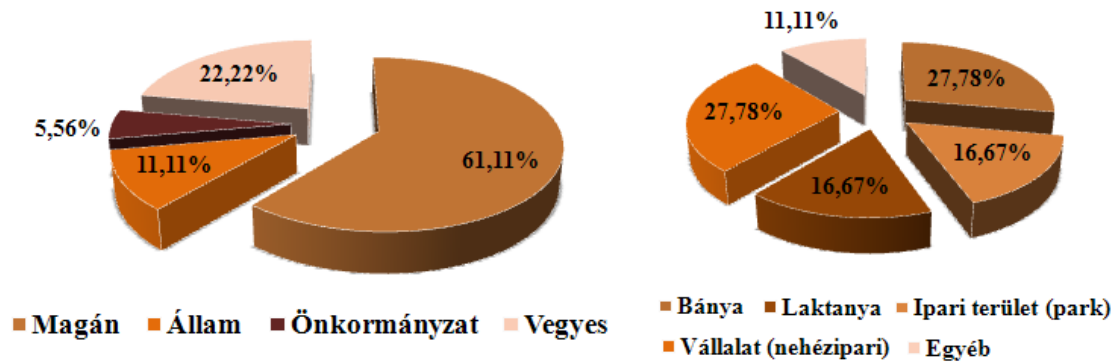
2. ábra: Barnamezők elhelyezkedése és nagysága Magyarországon, azon belül B.-A.-Z. megyében 2003 és 2011 adatok alapján

Forrás: VÁTI és saját felmérés, saját szerkesztés. A térképet készítette: Fekszí Kinga

Magyarországon két régióban magas a barnamezős területek aránya: a Dél-Dunántúlon kb. 2000 hektárnyi, valamint az Észak-magyarországi régióban, ahol több mint 3200 hektár a rozsdáövek mérete. Ráadásul Észak-Magyarországon a barnamezők 70 százalékát a borsodi területek teszik ki, amely jelentősen befolyásolja a térség gazdasági – környezeti – társadalmi helyzetét.

Kutatásom során összefüggést találtam a települések típusa és a barnamezők elhelyezkedése között. Azt állapítottam meg, hogy a községekben leginkább külterületen találhatóak (Alsóberecki kivételével), míg a városok esetében nagyon sok a belterületükön helyezkedik el. Egyébként a városoknál jellemzően vegyes: sokszor egyaránt van a városon belül és kívül is depressziós ipari terület. A másik dolog, amit általánosságban vizsgáltam, hogy mekkora a bel- és külterületen található barnamezők aránya. Ha Miskolcot nem számoljuk bele, akkor a többi településen összesen 1134,885 hektár az alulhasznosított részek nagysága. Érdekes, hogy ebből csupán 2,9 százalék, azaz 32,912 hektár található a településeken belül, míg a fennmaradó 1101,973 hektár (97,1 százalék) mind külterületen van. Persze ennek az oka, hogy sok telepet a nagysága miatt külterületen kellett elhelyezni. A harmadik tényező, amit kutatásom kezdetén vizsgáltam, hogy milyenek a tulajdonviszonyok a rozsdáövek területén. A lenti diagramon látható, hogy a barnamezős területek legnagyobb arányban magánkézben vannak (61 százalék), melynek az oka a rendszerváltozás után megyénket is érintő privatizációs folyamat. A legkevesebb az önkormányzatok kezében lévő létesítmény (6 százalék), a felmérés alapján viszont szívesen megszereznék a

tulajdonjogot a területek felett. Véleményük szerint könnyebben megvalósító lenne így a rehabilitálás, valamint így az adott település a „sajátjának tekinthetné” és nagyobb lenne a motiváció a revitalizációjukkal kapcsolatban. (Feksz, 2012)

3. ábra: A barnamezők megoszlása funkció és tulajdonviszony alapján Borsodban, 2010.

Forrás: ÉMOP adatai és saját felmérés

Az ÉMOP 19 barnamezős területet tart számon, viszont bizonyos településeken többféle funkciót is elláttak korábban ezek a leépült épületek. Ha nem település szerinti bontásban vizsgáljuk, akkor (Miskolc kivételével) 27 rehabilitációra váró telep van. Ezért a következőkben a funkciójukat fogom vizsgálni. Öt típusra osztottam őket és azt vizsgáltam, mekkora arányban vannak jelen B.-A.-Z. megye barnamezőin belül.

A diagramból beigazolódik, hogy a legmagasabb azoknak a területeknek az aránya, ahol korábban valamilyen, a rendszerváltás előtt virágzó vállalat volt (több mint 750 hektár). A második helyen a bányák állnak, 11,77 százalékát teszik ki a B.-A.-Z. megyei barnamezőknek. Legkisebb súllyal pedig az „egyéb területek” rendelkeznek; ide tartozik pl. Királd, Alsóberecki vagy a rudabányai fatelep. Véleményem szerint ott lesz a depresszió magasabb, ahol a legnagyobb a barnamezős területek aránya.

A fenntartható fejlődés gondolata alapján, ha beavatkozás történik a pillérek valamelyikében, az hatással van a többi pillérre is. Így ha az ipar degradálódik, ez közvetlen hatással bír a környezetre (barnamezők) és a társadalomra (munkaerőpiaci depresszió) is. A különböző országos más-más stratégiát alakítottak ki az ipar leépülésének kezelésére pl. reindusztrializáció, teljes struktúra átalakítása, míg a szocialista országokban ez a folyamat a folytonos halogatás miatt csak 20-30 évvel később jelentkezett, komoly problémákat

okozva napjainkban is. Hazánkban leginkább B.-A.-Z. megyét viselte meg a gazdaság struktúraváltás. A barnamezők nagy arányban vannak jelen a térségben, amely súlyos munkaerőpiaci depressziót okoz a megyében. A továbbiakban a borsodi iparvidék történetével és a munkaerőpiaci depresszió jelenlétével foglalkozok kutatásomban.

2. FEJEZET: A BORSODI IPARVIDÉK TÖRTÉNETE MUNKAERŐPIACI ASPEKTUSBÓL

A második fejezetben a borsodi iparvidéket mutatom be munkaerőpiaci szempontból. Elemzem az idősoros munkaerőpiaci adatokat a KSH, NFSZ, MTA-KI statisztikai segítségével. Foglalkozok a megyéből történő elvándorlással és a cirkuláris migráció lehetőségével. Bemutatom a barnamezős területeken kialakuló munkaerőpiaci depressziót és ez hogyan indikálja a térségben súlyos társadalmi problémákat. Megvizsgálom, milyen összefüggés mutatható ki a borsodi barnamezős területek és az alacsony foglalkoztatottság között.

2.1. A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA

A dolgozatnak ebben a részében a releváns szakirodalom tanulmányozása után az intézeti kutató munkám során összegyűjtött anyagokra fogok támaszkodni. Ez jelenti egyrészt az ipari és munkaerőpiaci statisztikák szekunder elemzését a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), Észak-Magyarországi Operatív Program (ÉMOP), Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézet, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) adatai alapján. A KSH statisztákban elsősorban foglalkoztatottsági mutatókat vizsgáltam: foglalkoztatottság, munkanélküliség aránya, az ipari, bányászati dolgozók aránya az összes vállalkozáson belül, bruttó hozzáadott érték változását vizsgáltam. Az ÉMOP adatai a barnamezős fejlesztési tervekben és a területek nagyságában, a „barnamezős önkormányzatok” meghatározásában voltak a segítségemre; míg az MTA- KI adatai és térképszerkesztője segítségével szemléletes térképeket tudtam készíteni a rendelkezésemre bocsátott adatok alapján. Nagy segítségemre voltak adatgyűjtésem során az NFSZ (korábban ÁFSZ) területi statisztikája ez településsoros statisztikákat jelent 2000–2010 között, havi bontásban, 19 településről, 4 mutató alapján (Feksz, 2011b):

- Nyilvántartott álláskeresők száma: a Foglalkoztatási Hivatal által nyilvántartott álláskeresők közül az, aki munkaviszonnyal nem rendelkezik, nem nyugdíjas, nem tanuló; foglalkoztatást elősegítő támogatásban nem részesül; munkát, állást vagy önálló foglalkozást keres, munkavégzésre, tehát egy adódó állás elfogadására rendelkezésre áll.
- Folyamatosan nyilvántartás hossza (365 napnál hosszabb)

- Munkavállalási korú népesség száma: alsó határként a munkavállalás lehetőségéhez, felső határként a nyugdíjkorhatárhoz kötött csoportosítás. A KSH lakossági munkaerő felmérése alapján ez:
 - 2000–2001 között a férfiaknál 15–61 év, a nőknél 15–57 év
 - 2002–2003 között a férfiaknál 15–61 év, a nőknél 15–58 év
 - 2004–2005 között a férfiaknál 15–61 év, a nőknél 15–59 év
 - 2006–2008 között a férfiaknál 15–61 év, a nőknél 15–60 év
 - 2008–2013 között ez a 15–61 év mindkét nem esetében.
- A nyilvántartott álláskereső relatív mutatói: „a nyilvántartott álláskereső zárónapi létszáma az előző év január 1-jei gazdaságilag aktív népesség, illetve a munkavállalási korú népesség százalékában”².

Másik forrásom pedig olyan mélyinterjúk voltak, amelyeket azon települések önkormányzatainak potens alkalmazottaival készítettünk, ahol rozsdadovek találhatóak. A Világ-és Regionális Gazdaságtan Intézet Humán Erőforrás Tanszéke (most: Munka - és Társadalom - Gazdaságtan Intézeti Tanszék) által készített interjúkban kíváncsiak voltunk a barnamezők kiterjedésére illetve, hogy 2005 és 2011 között változott-e a nagyságuk. Érdekelt, hogy a település külterületén vagy belterületén találhatóak-e (okoznak-e városszerkezeti problémát), vizsgáltuk a tulajdonviszonyukat is (állami, magán, önkormányzati). Különösen foglalkoztatott, hogy próbálták-e korábban rehabilitálni a területet, milyen volt a pályázati aktivitásuk. (Feksz, 2011b)

Az interjúkban a munkaerőpiac szempontjából három fontos kérdéscsoportot állítottunk össze:

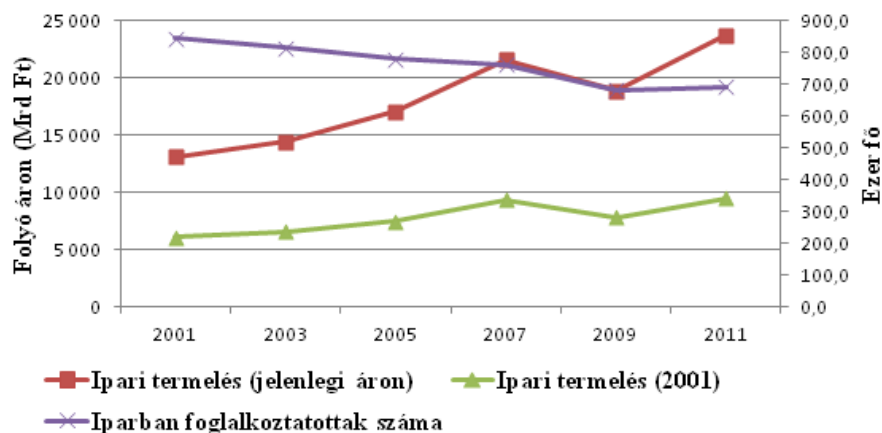
- Van-e a településen alacsony komfortfokozatú telep? Ha igen, milyen messze van a barnamezőtől?
- Hogyan ítélik meg a kérdőív kitöltői az elhelyezkedési esélyeket 1980-2011 között
- Az utolsó részben pedig értékelni kellett az állításokat a barnamezők és a település - ott élők viszonylatában.

² Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat – Fogalommagyarázat.

Letölthető: http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=sajtonak_fogalom; Letöltve: 2011. április 4.

2.2. A MUNKAERŐPIACI ADATOK HOSSZÚ TÁVÚ ELEMZÉSE

Hazánkban a munkanélküliség a rendszerváltás előtt szinte ismeretlen fogalom volt. Ha szakaszokra bontjuk a hazai munkaerőpiac történetét, akkor elsőként 1968-ig szinte teljes foglalkoztatottságról beszélhetünk, ez volt a tervutasítások időszaka. 1968-88 között a gazdaság még mindig nem a piaci mechanizmusok szerint működött, a szociális piacgazdaság dominált. Ebben az időszakban már a nyugat-európai, fejlett országokban terjedt a munkanélküliség, míg Magyarországon inkább az alacsony bérszínvonal alakult ki. A '80-as évek végén egyfajta foglalkoztatottsági csúcs volt tapasztalható az országban, amely a munkára képes korú lakosság 70 százalékát jelentette. (Dabasi, 2011) Míg Európában a dezindusztrializáció már 20–30 évvel korábban lezajlott, és ekkoriban már a visszaiparosítást és a társadalmi rehabilitációkat végezték (pl. Egyesült Királyság, Franciaország), addig nálunk csupán a rendszerváltás után kezdődött el a gazdaság strukturális átalakulása. Elkezdődött az elavult technológiák felszámolása, 1990 után közel 1 millióan veszítették el állásukat, tömeges munkanélküliség alakult ki. Az állapot jól jellemezhető a foglalkoztatottság drámai csökkenésével és a munkalehetőségek drasztikus visszaesésével elsősorban a nehéz- és építőiparban. A helyzetet a regionális különbségek még inkább súlyosbították. Magyarország is jelentős ipari hagyományokkal rendelkező ország vált az indusztrializáció korában, a szocializmus erőteljes iparosító hatása a mai napig érzékelhető az ország területén.

4. ábra: Az ipari termelés nagysága és az iparban foglalkoztatottak számának alakulása 2000-2011 között

Forrás: KSH adatok saját szerkesztés

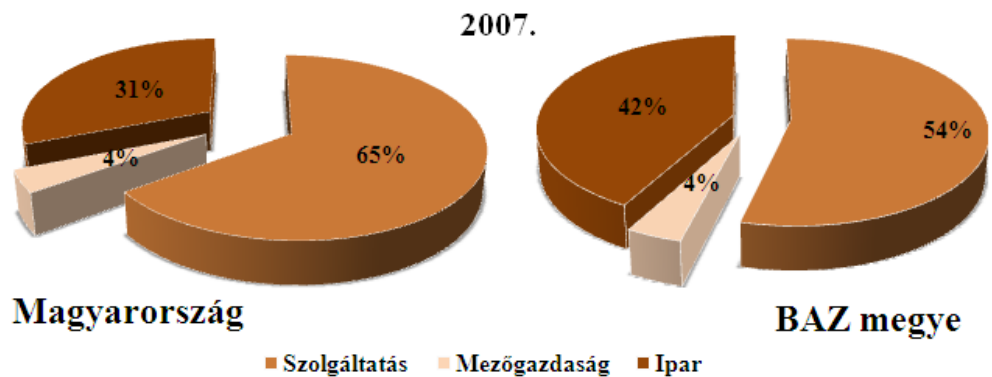
Az iparban foglalkoztatottak száma 1998–2009 között hazánkban közel 350 ezer fővel csökkent, ami azt is jelentette, hogy az ipari foglalkoztatás aránya a nemzetgazdaságon belül 28 százalékról 24 százalékra mérséklődött. (Dabasi - Feksz, 2012a) A fenti ábra az ipari termelés nagyságát veti össze az iparban foglalkoztatottak számával. Az első világháború után, az 1930-40-es évekre Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kiépültek a nehézipar fellegvárai, ennek következtében a megye az ország második legnagyobb ipari foglalkoztatással jellemezhető térségévé vált, Budapest és Pest megye nyomában. 1941-re az ezer lakosra jutó ipari foglalkoztatottak száma 221 volt, ami messze meghaladta az országos átlagot (Kiss, 2010). Az ipar a megyébe és az ipari városokba (pl. Miskolc, Ózd) vonzotta a környező lakosságot. A környező nehézipari létesítmények vezetői még lakást is biztosítottak az ott dolgozók számára. Így Borsod megyében a lakosság számnak növekedésével folyamatosan növekedett az ipari foglalkoztatottak száma is, kialakultak a kolóniák. 1980-ra elérte a foglalkoztatás 143 ezer főt, amely a vidéki megyék közül egyedülállóan magasnak bizonyult. 1980-ra az ipari foglalkoztatottak területi koncentrációja az országos átlag feletti 20 fő/km² volt. 1990-ben az iparban foglalkoztatottak aránya elérte a teljes foglalkoztatotti létszámon belül az 51százalékot, amely a megyék közül a második legnagyobb arányú volt. A magyar ipar koncentrálódása tehát Budapest mellett elődegesen Borsod megyére terjedt ki. (Hegyi-Kéri, 2011b)

A munkaerőpiac domináló keresletét tehát az ipar jelentette a több mint 40 éven át az Észak-magyarországi régió megyéiben. Ennek az lett a következménye, hogy a 20. század végén lezajló dezindusztrializáció nagy vesztese is ez a térség lett, hiszen az ipar leépült és a szolgáltató szektor növekvő igényeit nem tudta követni a környezet. A környező lakosságnak nem voltak meg a megfelelő készségei, képességei ahhoz, hogy a terciér szektor felszívja az egyre növekvő munkanélkülieket. Az ipar leépülésének voltak és vannak közvetlen és közvetett hatásai egyaránt.

- A munkaerőpiaci reintegrációhoz átképzések váltak szükségessé, amely a megyében többnyire nem valósult meg.
- Továbbá a migráció felerősödése következtében a területi szegregáció is nőtt: „szegénytelepek” jöttek létre, az ott élők szegénységi csapdába kerültek. Ennek következtében létrejöttek a szegénységi kultúrák, ezek a telepek a deviáns viselkedési formák melegágyai.
- A rozsdáövek nem vonzották a befektetőket, hiszen az infrastruktúra adott, a területet sokszor tehermentesíteni kell, az épületeket biztonságossá kell tenni,

vagy le kell bontani, a környezetszennyező anyagokat pedig el kell távolítani. Mindez nagyon sok munkával és költséggel jár.

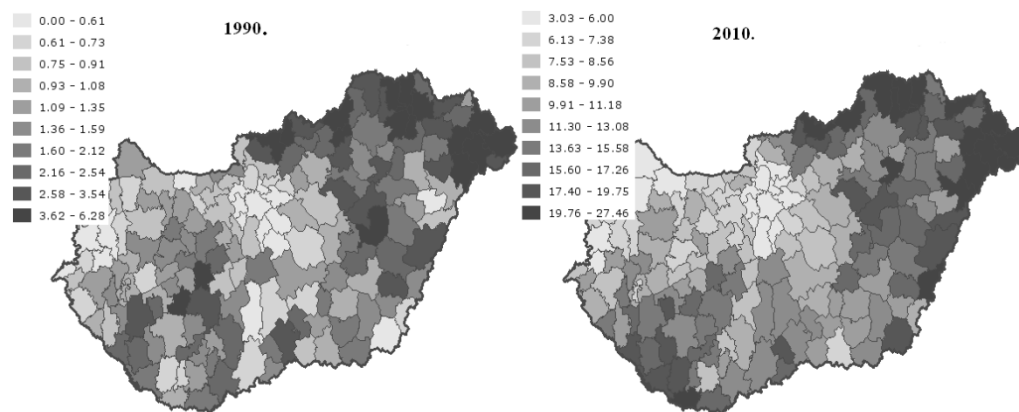
Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az ipari termelés változása drasztikus csökkenést mutatott. Az ipari termelés 5 év alatt a felére esett vissza. Az ipari épületek elhanyagoltakká váltak, kialakultak a barnamezők, a munkaerő nem felelt meg a terciér szektor elvárásainak.

5. ábra: Bruttó hozzáadott érték szektorális megoszlása Magyarországon és B.-A.-Z. megyében, 2007.évi adatok alapján

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

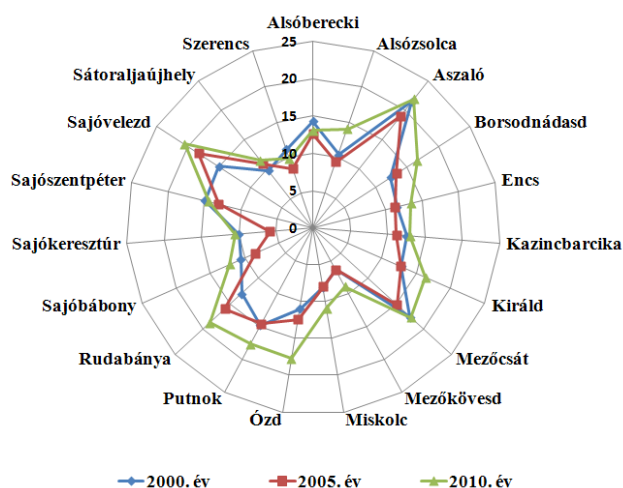
A fenti diagramon a bruttó hozzáadott érték szektorális megoszlását vizsgáltam hazánkban és Borsod megye vonatkozásában. Az ábrán jól látható még 2007-ben is az eltolódás az ipar irányában. Míg az országban 31 százalék volt az ipar aránya a nemzetgazdaságon belül, addig B.-A.-Z. megyében ez 42 százalék, az ipar túlsúlya nem enyhül a térségben. Ez is egy oka annak, hogy a megye nem tud elmozdulni a holtpontról. Ráadásul jól jelzi az egyre súlyosbodó helyzetet, hogy a megyében az iparban foglalkoztatottak átlagos jövedelme alacsonyabb, mint a szolgáltatásban dolgozóké.

6. ábra: A munkanélküliség arányának nagysága 1990-ben és 2010-ben

Forrás: MTA-KTI Erőforrástérképe alapján saját szerkesztés

Vizsgáltam, hogyan változott a munkanélküliek aránya 1990 és 2010 között hazánkban, különös tekintettel B.-A.-Z. megyére. A fenti két térkép nagyon jól mutatja, hogy az elmúlt két évtizedben a munkanélküliség jelentős mértékben megnőtt az ország területén, míg 1990-ben a legmagasabb arány 6 százalék körüli, napjainkban a munkanélküliséggel legsújtottabb területeken közel 25 százalékot is elérheti.

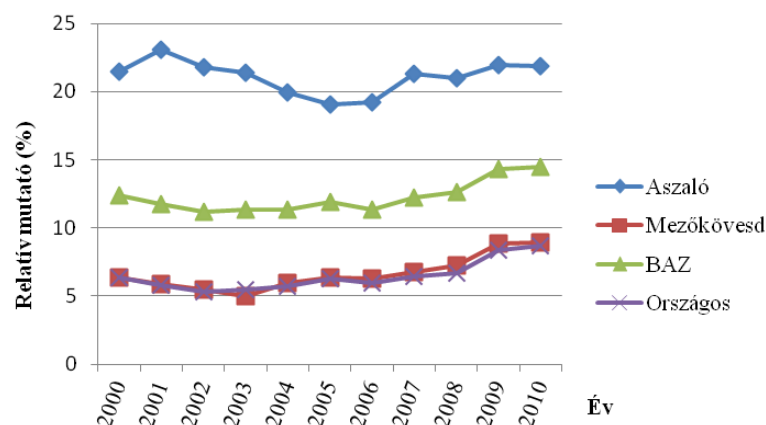
7. ábra: A munkanélküliség relatív mutatójának alakulása a barnamezős településeken 2000 és 2010 között

Forrás: NFSZ adatai alapján saját számítás és szerkesztés

A fenti ábrán a munkanélküliség relatív mutatójának alakulását mutatom be 2000 és 2010 között. Ez a mutató nem más, mint nyilvántartott álláskereső a munkavállalási korú népesség százalékában (nyilvántartott álláskereső / munkavállalási korú népesség * 100). Azért használom ezt a mutatószámot, mivel arányt jelöl. Ha csak kizárólag a nyilvántartott

álláskeresők számával számolnék, az adatok torzítanának, hiszen a különböző települések lakosság száma más és más. A pókháló diagramon látható, hogy a relatív mutató nagysága a legtöbb településen nőtt 2000 és 2010 között. Ez azt jelenti, hogy a munkavállalási korú népességben belül nőtt a nyilvántartott álláskeresők száma, tehát egyre többen veszítették el munkájukat az elmúlt egy évtizedben. Leolvasható továbbá az is, hogy melyik településen legalacsonyabb illetve legmagasabb a mutató aránya, vagyis hol magasabb a munkanélküliség.

Az országos átlag az elmúlt évtizedben 6 és 9 százalék között ingadozott, míg a borsodi ennek az arálynak körülbelül kétszerese 11 és 14 százalék között mozgott; ezt lehet látni a lenti diagramon.

8. ábra: Relatív mutató Mezőkövesden, Aszalón, B.-A.-Z. megyében és az országban 2000–2010 között, százalékban

Forrás: NFSZ adatai alapján saját számítás és szerkesztés

A fenti diagram a legmagasabb és legalacsonyabb relatív mutatójú települést hasonlítja össze a borsod megyei és országos átlaggal. A legalacsonyabb mutatóval Mezőkövesd rendelkezik, szinte végig az országos átlaghoz közeli az értéke. Ennek számos oka lehetséges. Mezőkövesd Miskolctól 50 km-re található város, Borsod-Abaúj-Zemplén megye délnyugati részén helyezkedik el, Heves megye „határában”. A megközelíthetősége közúton és vasúton is kiváló: korábban a 3-as főút keresztülselezte, ma kikerüli, de az M3-as autópályának is van lehajtója a városnál. Kiváló infrastrukturális adottságokkal rendelkezik. A településtől viszonylag messze találhatóak a barnamezők: az laktanya Szentistván irányában kb. 3 km-re, Miskolc irányában pedig kb. 4 km-re található, a 3-as főútról megközelíthető. Tehát településszerkezeti problémát nem jelentett, a befektetők is szívesen

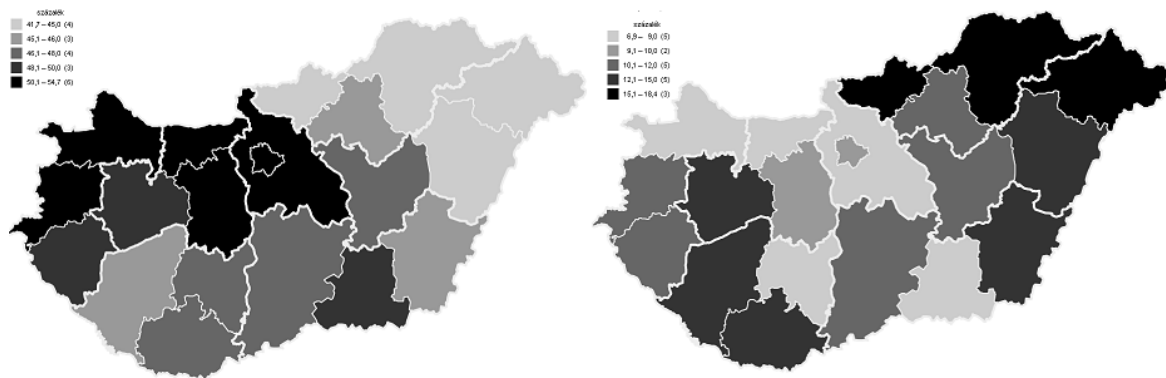
megtelepedtek a városban, hiszen a zöldmezők jóval vonzóbbak számukra. A városban nagyon sok és sokféle munkahely van, a környék munkahelyeinek zömét Mezőkövesd biztosítja. A szekunder és terciér szektorban is kínálnak állást. A település mutató azért is lehetnek ennyire kedvezően, hiszen a térségben Miskolc, Eger és Bükkábrány kivételével nincs még egy potenciális munkalehetőségekkel rendelkező város. (Feksz, 2011a)

A barnamezős települések közül Aszalón a legmagasabb a relatív mutató nagysága. A település mutatója messze a borsodi és országos átlag felett van, B.-A.-Z. megyéhez képest több mint 50 százalékkal magasabb, az országos adatoknak pedig 2,5-szeresét mérhetjük itt. Aszaló Miskolctól 18 km-re található, a Szikszói kistérséghez tartozó település. 1960-as években légvédelmi tüzérségi rakétabázis és honvédlaktanya épült a területén, de az 1980-as években bezárták, azóta elhagyatott alulhasznosított a terület, tehát barnamező. A térségben a mezőgazdaság jelentette a fő megélhetési formát a rendszerváltás előtt. 1989 után az ipar mellett a mezőgazdasági termelés esett vissza leginkább, ez érződik a foglalkoztatás alakulásában is. Az ipari foglalkoztatás nem meghatározó a kistérségben sem: természetesen van néhány vállalat, de ezek sem túl jelentősek. (Feksz, 2012) A kistérségben belül a jelenleg működő vállalkozások piaci helyzete jelentős mértékben romlott, a nagy létszámot foglalkoztató üzemek nagy része megszűnt, vagy átalakult. (Urbánné, 2010) A település lakosságának 80 százaléka magyar, 20 százaléka pedig cigány származású, a kistérségben belül itt a legnagyobb az arányuk. Jól tudjuk, hogy 20 százalék fölött már elcigányosodott faluról beszélünk ez pedig egyre erősödő szociális és kulturális problémát okoz a községben. A kistérség aprófalvaiban élő cigányság körében az Észak-magyarországi régió LHH-s kistérségei belül itt a legalacsonyabb az iskolai végzettség, a munkanélküliek munkavállalási korúakhoz viszonyított aránya itt a legmagasabb, 20 százalék feletti.

2.3. FOGLALKOZTATOTTSÁG ÉS JÖVŐBENI KILÁTÁSOK A BARNAMEZŐKÖN NAPJAINKBAN

Hazánkban nagyon jelentős regionális eltérések mutatkoztak a foglalkoztatottság területén, ezzel még inkább elmélyítve a szakadékot Magyarországon. Hiszen a fejlett régiókban a foglalkoztatottság a politikai változás után sem jelentett túl nagy problémát (természetesen ott is erőteljes visszaesés volt tapasztalható), de Borsod-Abaúj-Zemplén megyében különösen nehéz helyzet alakult ki. A szocializmus idején virágzó nagy nehézipari gyárak sorra zárták be kapukat, miközben az egyre növekvő munkanélküliek számát nem ellensúlyozták semmivel. A szolgáltatás is inkább az ország infrastrukturálisan fejlettebb területe-

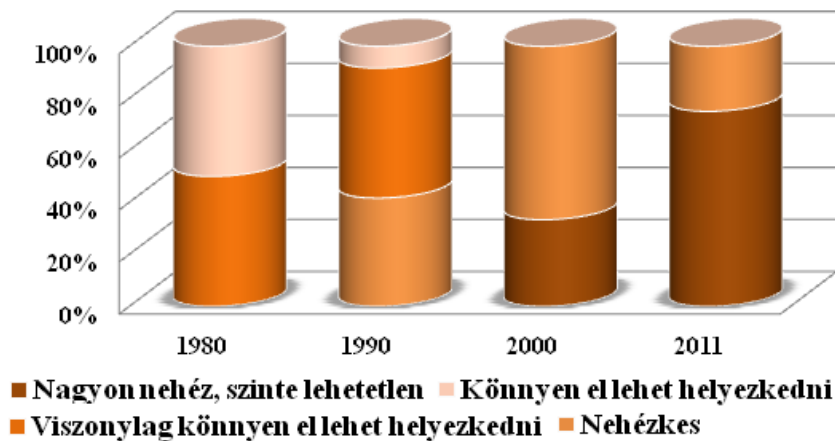
in tudta pótolni az elvesztett munkahelyeket. Természetesen itt is jelen volt már a '80-as évektől kezdve a rejtett munkanélküliség, a felesleges foglalkoztatottság (egyres kimutatások szerint a nagy vállalatok a dolgozók 80 százalékával is tökéletesen el tudták volna látni a feladatokat, de így jövedelmezőbb volt a számukra). 1990 után Borsod-Abaúj-Zemplén megye adta az ország munkanélkülijeinek egyötödét. A térség nem vonzó a befektetők számára, a vállalkozói kultúra nem szívesen telepszik meg itt, a befektetők érdektelenségét fokozza az ipari leépülések után hátra maradt barnamezők.

9. ábra: A foglalkoztatottsági és munkanélküliségi ráta 2010-ben

Forrás: KSH Interaktív grafikonok és térképek - Magyarországi térképek alapján saját szerkesztés

A fenti térképek közül az első a foglalkoztatottsági rátát mutatja 2010-ben, megyei szintre lebontva. Kitűnően ábrázolja, hogy milyen területi különbségek tapasztalhatóak az országon belül. Míg a Nyugat-magyarországi országrészben és Közép-Magyarországon 50 százalék feletti, addig keleten alig éri el a 40-45 százalékot. Igazi társadalmi – gazdasági problémákat ezeken a területeken jelentett az ipar eltűnése. A másik térkép a munkanélküliségi rátát ábrázolja 2010-ben, ami nem más, mint a munkanélküliek számának és a munkaerő-állománynak a hányadosa, százalékban. A munkanélküliség ez alapján legmagasabb az Észak-magyarországi régióban, legalacsonyabb pedig a Dunántúl északi részén, valamint Pest megyében. A keleti országrészben megszűnő ipart nem ellensúlyozta semmi, míg a Dunától nyugatra, a Bécs-Budapest tengelyen fejlett ipariális térség alakult ki, megakadályozva azt, hogy terület válságba kerüljön.

10. ábra: Elhelyezkedési lehetőségek változása a B.-A.-Z. megyei barnamezős területeken

Forrás: Tanszéki interjúk alapján

Az önkormányzati interjúk alapján megállapítottam, hogy az elmúlt 5 évben nem történt lényegi változás a megyei barnamezős területeken. Bár kisebb fejlesztések elindultak, átfogó a társadalmi viszonyokat is kezelő stratégiának nem találtam kézzel fogható nyomát. A fenti diagramon látható, hogy a megkérdezett önkormányzatok hogyan vélekedtek a lakosok elhelyezkedési lehetőségeiről 1980-2011 között. Az 1980-as években még viszonylag könnyű volt munkát találni Borsodban is az önkormányzatok állításai alapján, ami inkább azt jelentette, hogy nem veszítették el az állásukat az ott élők, nem kellett munkahelyet váltaniuk. (Dabasi - Feksz, 2012b) Már akkor is jelen volt már a korábban említett rejtett munkanélküliség, az ország egyre eladósodottabbá vált, a nehézipari vállalatok fénykora egyre inkább hanyatlónak bizonyult. A rendszerváltás idején még mindig magas, 50 százalék azoknak az aránya, akik azt mondták, hogy viszonylag könnyen el lehetett helyezkedni a településen, míg 42 százalék szerint már akkor is nehézkes volt munkát találni a környéken. A kért időpontban még a gyárak jó részét nem zárták be, viszont elkezdődtek a tömeges létszámleépítések, a vállalatok kezdtek tönkremenni. A kilencvenes évek nehéz helyzete után rövid ideig viszonylag stabilizálódni látszott a munkaerőpiac, de B.-A.-Z. megye mutatóin ez még mindig nem tükröződött. A 2000-es évet még úgy értékelték, hogy inkább nehézkes az elhelyezkedés, mint szinte lehetetlen, viszont 2011-re ez megváltozott: napjainkban az önkormányzatok 75 százaléka szerint nagyon nehéz, szinte lehetetlen a környéken az elhelyezkedés, míg a fennmaradó 25 százalék is azt állítja, hogy jóval nehezebb, mint korábban. Tudjuk, hogy Borsod a leghátrányosabb

helyzetű megyék közé tartozik, a 2008-ban bekövetkezett válság még inkább súlyosbította a helyzetet, a megyét különösen megviselte.

Az önkormányzatok szerint a pályakezdő fiatalok számára nem sok esély van arra, hogy az adott településen munkahelyet találjanak maguknak. Az önkormányzatok 58 százaléka teljesen egyetértett azzal az állítással, hogy a fiataloknak nincs munkalehetősége a településen, a további 42 százalék is kismértékben egyet értett vele. Egyik megkérdezett sem válaszolta azt, hogy ez az állítás helytelen, vannak lehetőségek a környéken. Ez az állapot viszont egy komoly társadalmi problémát von maga után: elkezdődik egy migrációs folyamat, mely következtében egyre többen hagyják el a területet, a fiatalok elvándorlásával akár el is néptelenedhet az adott település. Ha nem rehabilitálják az elhagyott területet, a fiatalok potenciális munka hiányában más régiókat fognak keresni, vagy külföldre mennek.

Az alkalmazottakkal folytatott interjúkból az derült ki, hogy a barnamezők közelében többnyire nem alakultak ki alacsony komfortfokozatú telepek, valamint az alacsonyabb iskolai végzettségű lakosok sem kizárólag ott élnek. Arra a kérdésre, hogy található-e a településen alacsony komfortfokozatú telep, csupán 50 százalék állította, hogy van. Valószínűleg az arány ettől magasabb és azért nem vallották be, mert az csökkentené a város vonzerejét, kevésbé lenne vonzó a befektetők számára és kevésbé vesznek majd ingatlanokat az adott térségben. Az önkormányzatok válaszai alapján a munkanélküliek többsége sem kifejezetten a közelben él. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a rozsdaovek nem járultak hozzá az adott település munkaerőpiaci depressziójához. Csak azt a következtetést tudom levonni, hogy a barna zónák közelében nem történt szegregálódási folyamat, a településeken viszont igen. Az ott élők a válaszok és az adatok alapján is folyamatosan elszegényednek, melynek oka az ottani munkahelyek megszűnése, melyek helyére nem létesítettek újakat. A szegénységi spirál következtében elveszítik motivációjukat a munka és újrakezdés irányában, reményvesztett munkanélkülivé válnak, ahonnan már nem tudnak felállni. A gyermekek szocializációs folyamatát hátráltatja a munka világából kikerült szülők anyagi, erkölcsi háttere, míg végül a folyamat a város egészének jó hírét is rombolhatja. A rendszerváltás óta már felnőtt az a generáció, amelyik sosem dolgozott...

Az interjúk további kérdései a barnamezők fizikai rehabilitációját célozták meg. A megkérdezett önkormányzatok – Alsóberecki kivételével – 92 százalékban azt állították, hogy ezek a területek alkalmasak új beruházásokra, látnak esélyt a változtatásra. Bízunk

abban, hogy előbb-utóbb rehabilitálják a környezetet, ezzel új munkahelyeket teremtenek, és csökkentik a településeken egyre növekvő munkanélküliséget. Érdekesnek találtam azt, hogy véleményük szerint a barnamezők jelen állapotukban is vonzóak a befektetők számára. Az önkormányzatok 66 százaléka azt állította, hogy a település nem tud önerőből a leépült területnek új funkciót találni, 58 százalékuk szerint pedig az adott város, falu nem képes egyedül kezelni a barnamezők problémáját.

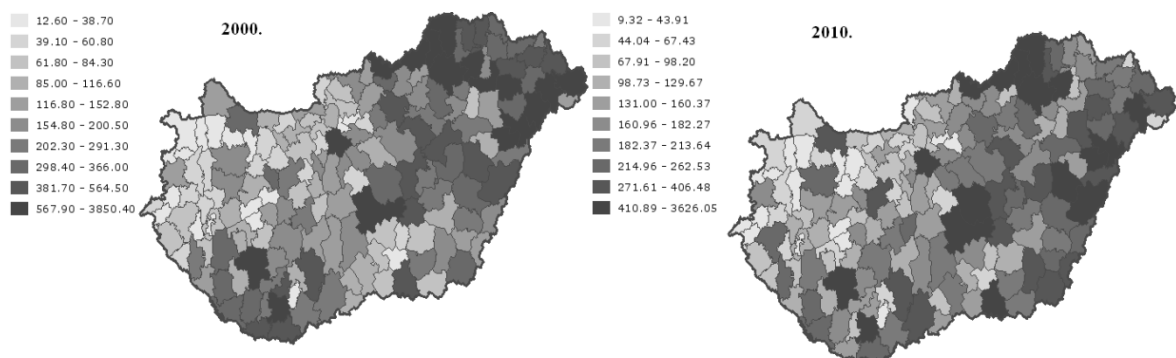
2.4. TÁRSADALMI VISZONYOK A BARNAMEZŐKÖN

A térség iparának leépülése erőteljes hatást gyakorolt a társadalom jólétére. A gazdaságon ejtett seb megjelent a társadalmi egyenlőségi viszonyok területén is. A nyolcvanas évek végére egy sajátos kettős szerkezetű társadalom alakult ki elsősorban Miskolc területén. Ezt „L-modellnek” (Kolosi, 1987) és „kettős háromszög modellnek” (Szelényi, 1990) nevezzük. Kolosi a nyolcvanas évek elején végzett "rétegződés-modell" vizsgálatához kidolgozta a késő Kádár-kori államszocialista társadalmának L-modelljét, melyben a redisztributív állami szektor mellett a piaci szektor kettőssége határozta meg az egyenlőségi rendszer struktúráját. Az „L” egyik szárát (függőleges) a redisztributív, a másik szárát a (vízszintes) a piaci viszonyok jelentik. Szelényi szerint a vizsgált időszakban a legfeszítőbb ellentét a káder elit és a fizikai dolgozók osztályai között feszült. A rendszerváltás után sorra zártak be a megyében a nehézipari gyárak, a munkanélküliség egyre nőtt, az elbocsátott munkásokat a szolgáltató szektor nem tudta alkalmazni. A gyárbezárások miatt „utóra került” dolgozók előtt Böhm (1998) szerint négy lehetséges út állt. Az első, hogy kikerültek az elsődleges munkaerőpiacról és a sok kudarc után a későbbiekben nem is próbálkoztak új munkahelyet találni, ezzel vállalták az egyébként is csökkenő átlagos életszínvonalától és a középosztálytól való leszakadást, a segélyezés lett a megélhetésük legfőbb forrása. Ennek következtében egy csapdába kerültek, ahonnan még napjainkban sem tudnak menekülni. Második lehetőség az úgynevezett „túlélési stratégiák” kialakítása. Ennek a lényege, hogy elköltöztek ezekről a térségekről olyan helyre, ahol állást kaptak. Ez egy erőteljes taszító hatást jelent, harmadik lehetőségként akár külföldre is elmenekültek vendégmunkásként. Az elvándorló családok helyére új betelepülők érkeznek, akik általában legszegényebb csoportok tagjai és még inkább leszakadnak az egyébként is csökkenő átlagtól is. Végül pedig egy szűk rétegük vállalkozó, akár kényszervállalkozó lett, kilátásaik pedig egyre romlottak, a vállalkozások szinte napról napra élnek. A barnamezős

gyárbezárások tehát ezeket a lehetőségeket adták a nehézipari konglomerátumok dolgozóinak, Miskolc esetében a 19 000 volt gyári dolgozónak.

A B.-A.-Z. megyei barnamezők területén egyre inkább jellemzővé vált a társadalmi egyenlőtlenségek elmélyülése. A piacgazdaságra való áttérés szükségszerűen felszabadította a felülről egyenlősítő rendszert, aminek következtében a felső csoportok és az átlag közötti távolság jelentősen nőtt. A szociálpolitikai rendszer megakadályozta, hogy a legszegényebb csoportok az amúgy is csökkenő átlagtól még jobban leszakadjanak, a legszembetűnőbb életszínvonal romlás a középső negyven-ötven százalék, tehát az átlagpolgárok körében tapasztalható. A helyzetet jól jelzi Miskolcon a Diósgyőri városrész helyzete. A miskolci barnamezős területek nagy része a város korábbi életében kifejezetten a jól szituált munkás emberek lakónegyede volt. Itt egy helyen működött a művelődési ház, templomok, széles választékú üzletek, bölcsőde, óvoda, iskola, szakmunkás- és szakközépiskola. Napjainkban ez már a múlté, a stabil anyagiakkal rendelkezők elköltöztek, a szociális intézmények panganak, a lakásokat felvásárlók már nem rendelkeznek a normális élethez szükséges jövedelemmel, nincs fizetőképes kereslet a területen.

A másik probléma a depressziós területeken szükségszerűen kialakuló szociológiai és szociális problémák, mint a tartós munkanélküliség, a munkalehetőségek, a munkahelyek hiánya, az alacsony foglalkoztatottság, a nagymértékű elszegényedés, a romák helyzete, a lakhatási problémák, a közbiztonság, a drog és alkohol problémák, szlömösödés, szegregáció, szegénység elmélyülése, versenyképesség romlása valamint az ezek kezelését segítő intézményi hálózat hiánya.

11. ábra: Rendszeres szociális segélyben részesítettek száma 2000-ben és 2010-ben

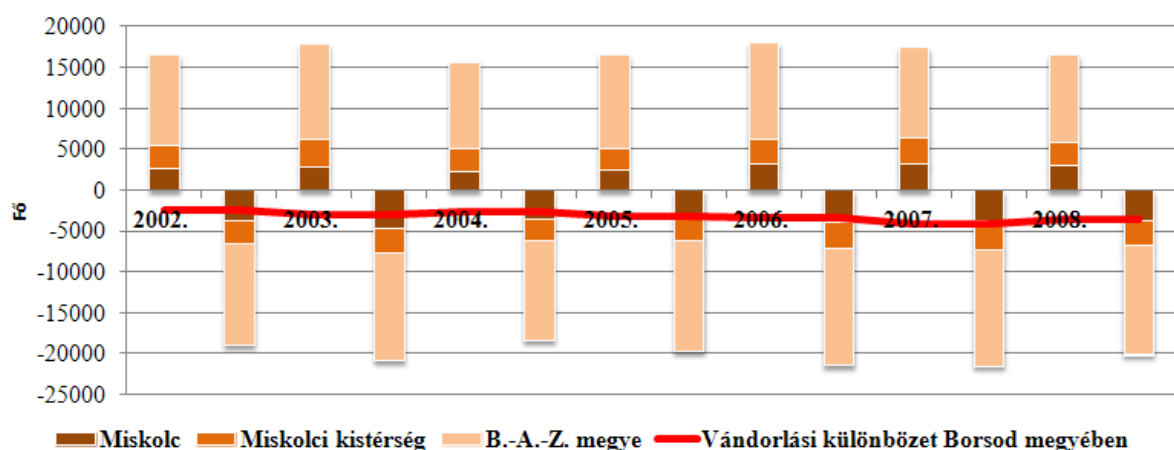
Forrás: MTA KTI Erőforrástérkép alapján saját szerkesztés

Hiányzik a nyílt kommunikáció a lakosok és városvezetők között, közösen könnyebb lenne megoldani a helyzetet. A fenti ábra mutatja a rendszeres szociális segélyben részesülők számát a 2000 és 2010 között. Jól látható, hogy Borsod megyében az elmúlt 10 évben nem történt jelentős változás a segélyben részesítettek számában. Tulajdonképpen még pozitív képet is fest a térkép, ennek viszont gazdaságpolitikai okai vannak. A rendszeres szociális segély nem más, mint a megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkező, hátrányos munkaerő-piaci helyzetű aktív korú személyek részére nyújtott támogatás. 2009-ben azonban az „Út a munkához” program bevezetésével elkezdték átalakítani a szociális ellátórendszert, a rendszeres szociális segélyben részesülőket elkezdték átsorolni a rendelkezésre állási támogatás kategóriájába. Az önkormányzatoknak listát kellett készíteni a rendszeres szociális segélyben részesülőkről és azt egyeztetni a környékhez tartozó munkaügyi kirendeltségekkel. Ez azért volt fontos, mert az 1993. évi III. sz. törvény következtében átalakították a két csoport kritériumait. Ezek után csak azok kaphattak továbbra is szociális segélyt, akik 55. életévüket betöltötték, vagy egészségi állapotuk következtében korlátozottan tudnak munkát végezni, vagy 14 éven aluli gyermeket nevelnek, ahol a nappali ellátás nem biztosított. A többieket átsorolták a rendelkezésre állási támogatásban részesülők közé, kötelezővé téve számukra a későbbi munkavállalást (természetesen nem kötelező, de a továbbiakban csak akkor kaphattak támogatást, ha részt vettek a programban). Tehát a fent említett átsorolás és a közmunka terjedése az oka annak, hogy az elmúlt évtizedben enyhén csökkenő tendenciát mutat a segélyben részesítettek száma. A helyzet viszont nem javult, csak átcsoportosítás történt.

2.5. MIGRÁCIÓ B.-A.-Z. MEGYÉBEN

Magyarországon, különösképpen a perifériás területeken magas az elvándorlási hajlandóság, a népesség egyre fogy. Ez nem mai probléma, már a 20. század elejétől megfigyelhető. (Dabasi, 2009) A folyamat lényege, hogy a lakosság elvándorol ezekről a területekről, a születési szám alacsony, a népesség egyre örepszik. Borsod megyében egy sajátos folyamat figyelhető meg az 1940-es évektől. A második világháború után sorra nyitották meg kapukat a nehézipar fellegvárai a megyében. Az új, biztos munkalehetőség az ipari városokba vonzotta a környék településének lakosságát. Kezdetben az ingázás volt a jellemző, majd a később épített szolgálati lakásokba költöztek a munkások családjukkal, felépültek a „panel házak” és mindezek következtében egyre nőtt a lakosság szám.

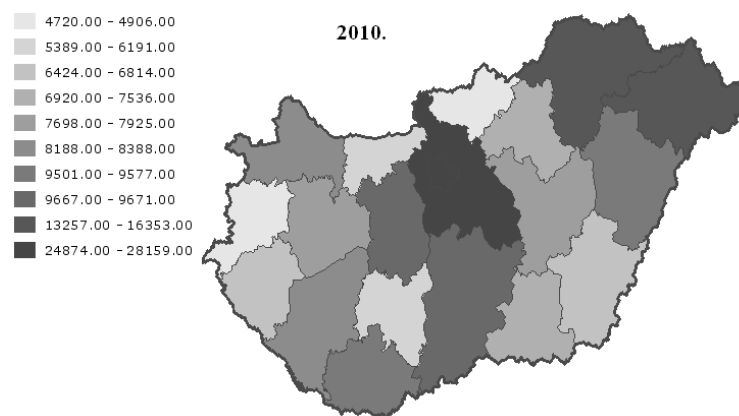
Vizsgáltam a népesség mozgását, a város taszító-vonzó és lakosságmegtartó-képességét. B.-A.-Z. megyében érdekes állapot alakult ki a rendszerváltás után. Országosan a csökkenés figyelhető meg a népesség számában, ráadásul a megyéből magas az elvándorlás, a megye népessége mégsem fogy. A nemzetközi migráció élénkülését az Európai Unióhoz történő csatlakozás felerősítette, melynek hatása Borsodban is érzékelhető. (Dabasi, 2009) A népesség viszonylag állandó számának az oka, hogy a születések száma tartósan magas, illetve bizonyos mértékű bevándorlás is tapasztalható. Megyében a magas születési számnak az oka, hogy a megyében jelentős mértékben meglőtt a roma lakosság aránya. Tudjuk, hogy ezekben a családokban jórészt sok gyermek születik. Ma Miskolctól 40 kilométerre található a „legfiatalabb falu”, ahol a legalacsonyabb az átlagéletkor. Ez az újonnan kialakuló társadalmi csoport nem rendelkezik a megfelelő iskolai végzettséggel, szakképesítéssel. Így bár a populáció száma viszonylag állandó, a térség fejlődését jelentős mértékben hátráltatják a nagyszámú gyermekvállalás és képzetlenség következtében állandósuló munkanélküliség és szociális problémák jelenléte.

12. ábra: Vándorlási különbség Borsod megyében 2002 és 2008 között

Forrás: Tanszéki kutatás adatai alapján

A fenti ábrán jól látható hogy az utóbbi évtizedben sem változott a tendencia, a rendszerváltást követő tömeges elvándorlás után napjainkban is súlyosan negatív a migrációs egyenleg a megyében, ráadásul a cirkuláris migráció sem valósul meg. 2002 és 2008 között sem javult a helyzet, a migráció egyre erősödött a megyében, a lenti térképen látható, hogy Pest megye után Borsod megyében a legmagasabb az elvándorlás 2010-ben is.

13. ábra: Állandó elvándorlások száma 2010-ben

Forrás: MTA KTI Erőforrástérkép alapján saját szerkesztés

A barnamezők kialakulásával a munkaerőpiac is depresszióssá vált a megyében. Nőtt a munkanélküliség, csökkent a foglalkoztatottság, társadalmi problémák alakultak ki. A potenciális munkaerő elhagyja a megyét a lehetőségek hiányában. A megoldás a cirkuláris migráció jelentené, de ennek lehetőségét a barnamezők revitalizációjának hiánya akadályozza meg.

3. FEJEZET: MUNKAERŐPIACI DEPRESSZIÓ NYOMÁBAN MISKOLCON

Ez a fejezet Miskolc munkaerőpiaci problémáját, jellegzetességeit mutatja be napjainkban. Megállapítom, hogy a barnamezők elmaradt revitalizációjának a következménye munkaerőpiaci depresszió, a munkaerő és a fiatalok elvándorolnak a megyéből potenciális munkalehetőségek hiányában, nem valósul meg a remigráció a térségben. Ennek a bizonyításában a tanszéki munkám során kérdőívek jelentettek segítséget. Továbbá egy mélyinterjú is olvasható, amelyet egy korábban a Lenin Kohászati Művekben (későbbiekben LKM, jelenleg DAM) dolgozó munkással készítettem. A fejezet végén pedig javaslatokat teszek a probléma lehetséges megoldására.

3.1. MISKOLC MUNKAERŐPIACI VIZSGÁLATÁNAK MÓDSZEREI

2012-ben 263 db strukturált kérdőívet vettünk fel Miskolc város két különböző városrészén. A Gazdaságtudományi Karunkon dolgozok 2 éve demonstrátorként, így lehetőségem nyílt egy újabb kutatásban való részvételre. Kérdőívet készítettünk a „Barnamezős területek munkaerőpiaci megítéléséhez” címmel. Célunk azt bizonyítani, hogy a volt gyári területeken jellemzően depressziósabb a munkaerőpiac, mint a város más részein. Ezért elengedhetetlen a térség revitalizációja annak érdekében, hogy megakadályozzuk a társadalmi rétegek közötti szakadék elmélyülését. A minta két városrészre terjedt ki: a volt diósgyőri gépgyár területe és az avasi városrészre. Diósgyőrt azért választottuk, hiszen korábban a nehézipar egyik fellegrája volt, míg az Avas területe remek kontrollcsoport lehet a vizsgálat szempontjából. A kérdőív 51 kérdést tartalmaz és a következő főbb pontokból áll:

- A munkaerőpiaci helyzet megítélése,
- A munkaerőpiacra kapcsolatos várakozások,
- Lakókörnyezet megítélése és ezzel kapcsolatos várakozások,
- A múlt és a munkaerőpiaci struktúra kapcsolata,
- Munkavállalással kapcsolatos információk,
- Potenciális munkavállalók interperszonális kapcsolati tőkéje,
- Jövedelem felhasználásával kapcsolatos tervek,
- Értékkrend struktúrák.

Interjú kapcsán még terepmunkát is végeztem Diósgyőrben, a volt LKM területén, ahol egy korábban a gyárban dolgozó férfit kérdeztem meg korábbi munkájáról, azt hogyan vesztette el, hova jutott azóta stb.?

3.2. MUNKAERŐPIACI ATTITÚDOK A MISKOLCI BARNAMEZŐKÖN

A primer kutatásomban arra kerestem a választ, hogy mennyiben befolyásolja a lakosság munkaerőpiaci megítélését az, hogy a város területén található barnamezőket eddig még nem revitalizálták. Véleményem szerint a revitalizáció elmaradása az alábbi attitűdöket befolyásolja a munkaerőpiacon:

- A lakókörnyezet megítélését és munkaerőpiaci döntéseket.
- A munkaerőpiaci helyzet megítélését és a munkaerőpiaci döntéseket.
- A migrációs potenciál nagyságát.
- Második generációs hatásokat.
- Az ott élők értékrend struktúráját.

3.2.1. Munkaerőpiaccal kapcsolatos várakozások

A munkaerőpiaccal kapcsolatos elvárásokat 9 olyan kérdés segítségével vizsgáltam, valamint foglalkoztatott, vajon milyen információforrást tartanak relevánsnak álláskeresés szempontjából a megkérdezettek. A térség munkaerőpiaci pesszimista attitűdjét bizonyítja, hogy a megkérdezettek 66 százaléka negatív választ adott. A válaszadók 47 százaléka dolgozik, ez megegyezik a megyei átlaggal és megközelítőleg 10 százalékkal kevesebb, mint az országos foglalkoztatási ráta. A munkaerőpiaci depressziót kiválóan igazolja az, hogy a 124 munkavállaló közül egy sem volt teljes mértékben elégedett helyzetével. A rozsdas-övek területén élők pesszimistán látják a jövőbeni kilátásaikat abban az esetben, ha elvesztenék az állásukat a közeljövőben. 28 százalékuk szerint egyáltalán nem tudnának elhelyezkedni, 55 százalékuk pedig tartós munkanélküliséget jósol magának erre az esetre. Mindösszesen 17 százaléka a dolgozóknak tekint optimistán lehetőségeire.

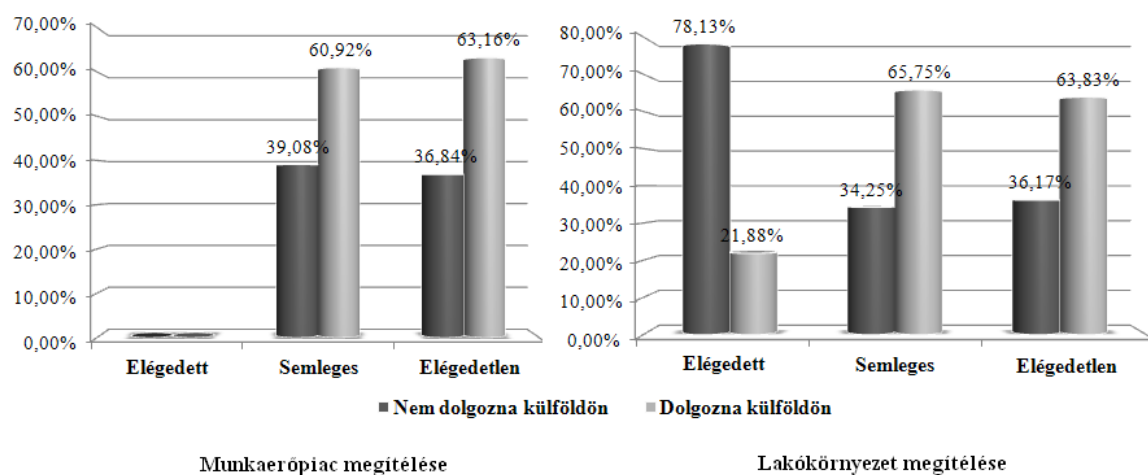
Vizsgáltam továbbá, hogy a különböző városrészekben élők mit gondolnak, milyen információforrás segítségével lehet legkönnyebben állást találni. Diósgyőrben a legtöbben, 66,4 százalékban azt állították, hogy ismerősök által a leghasznosabb és legcélravezetőbb állást találni, míg legkevésbé hasznosnak a Munkaügyi Központ közbenjárását tartot-

ták (41,2 százalék). A megkérdezettek szerint ugyancsak nem hasznosak a munkaközvetítők sem. Jól jelzi a területen a depressziót az, hogy az állami közvetítőkben nem bíznak az ott élők. Az Interneten történő álláskeresést pedig kicsivel jobb lehetőségnek tartották, mint az újságban meghirdetett álláslehetőségeket. Az Avas városrészben megkérdezettek legmagasabb arányban, 59 százalékban itt is azt állították, hogy leghasznosabb, ha ismerősökön keresztül próbálnak meg munkát találni, legkevésbé hasznosnak a Munkaügyi Központot (33 százalék) és a munkaközvetítőket (25 százalék) tartják. Az Avason élők szerint az újsághirdetéseken keresztül könnyebben el lehet helyezkedni, az Internet segítségével kevésbé. Tehát a diósgyőriek kevésbé bíznak önmagukban, mint az Avason élők; jól jelzi ezt, hogy köreikben magasabb 7 százalékkal azoknak az aránya, akik szerint ismerősök segítségével a legkönnyebb munkát találni. Az Avason élők inkább bíznak magukban, kevésbé depressziósak, mint a barnamezős területek lakói.

3.2.2. Migrációs hajlandóság a barnamezők területén

Véleményem szerint a barnamezők revitalizálatlansága következtében az ott élők elégedetlenek a környezetükkel, és ennek következtében negatívan ítélik meg munkaerőpiaci helyzetüket. Feltételeztem, hogy azokon a területeken, ahol barnamezős területek találhatóak, az emberek kevésbé optimistán ítélik meg a környezetüket, nem érzik jól magukat a környéken. Ezt kétféleképpen vizsgáltam, egyrészt a válaszadóknak különböző állításokat kellett értékelni, ez alapján csoportokra osztottam őket. A csoportok egyenlő elemszámokat tartalmaznak és a besorolásuk alapján elégedett, semleges vagy elégedetlen lehet a válaszadó a környezettel. Ezt később összehasonlítottam azzal a kérdéssel, ami a külföldi munkavállalási hajlandóságot mérte és így vizsgálható volt a külföldi munkavállalási hajlandóság. A másik a bruttó migrációs potenciál, amely azt mutatja meg, mennyire szívesen hagyná el a hazai munkaerőpiacot a munkavállaló.

A következő ábrán látható, hogy akik negatívan nyilatkoztak a lakókörnyezetükről, zavarta őket a barnamezős terület revitalizálatlansága, azok körében jelentősebb a migrációs potenciál. Az optimisták 78 százaléka nem dolgozna külföldön, ez érthető, hiszen a környezetükkel is elégedettek. A depressziós csoporton belül viszont nagyon magas, több mint 60 százalék azoknak az aránya, akik ha tehetnék, külföldön vállalnának állást.

14. ábra: Lakókörnyezet és munkaerőpiac megítélése és az elvándorlási hajlandóság közötti összefüggés

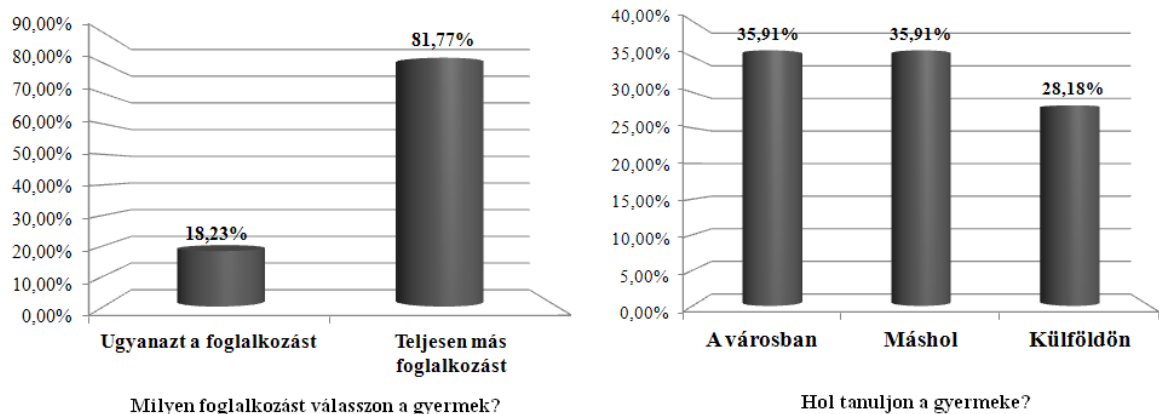
Forrás: Tanszéki kutatás adatai alapján

A jobb oldali grafikonon a munkavállalási lehetőségekkel kapcsolatos kérdés értékelése látható. A megkérdezettek közül senki sem vélekedett pozitívan a jelenlegi és jövőbeni lehetőségekről. A megkérdezettek 66 százaléka negatívan vélekedik a munkavállalási lehetőségekről a környéken. Úgy gondolják, hogy nem tudnak képzettségüknek megfelelő munkát találni a régióban, vagy egyáltalán nem tudnának találni munkát. Tehát senki sem gondolja, hogy B.-A.-Z. megyében könnyen, gyorsan a végzettségnek megfelelő munkahelyet lehetne találni. A miskolci barnamezőn élők közül több mint 60 százaléka dolgozna külföldön azok közül, akik negatívan vélekednek a környéken a munkalehetőségekről. Ez bizonyítja, hogy valószínűleg ezekről a területekről nagyobb számban vándorol el a potenciális munkaerő. Tehát a depressziós, elégedetlen szemlélet hatással van munkaerőpiaci stratégiájukra.

A bruttó migrációs potenciál alapján a megkérdezettek 62 százaléka szívesen vállalna munkát külföldön, ha lehetősége nyílna rá. Azért bruttó, mivel azt nem tudtam vizsgálni a kérdőív segítségével, hogy tettek-e akármilyen lépést a hazai munkaerőpiacról történő kilépés irányába. Az erős elvándorlási kedvet az is alátámasztja, hogy a külföldet szívesen választók több mint egyharmada akármilyen munkát végezne, nem ragaszkodik sem a magasabb jövedelemhez és ahhoz sem, hogy saját szakmájában dolgozzon.

3.2.3. A rozsdaoévek hatása a fiatalabb generációkra

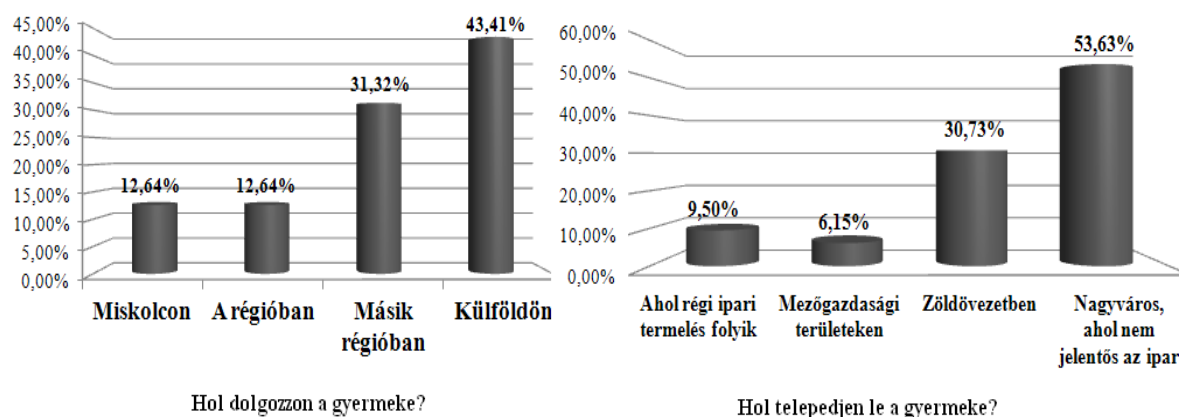
A munkaerőpiac megítélésére alapvetően jellemző, hogy a szülők hogyan vélekednek a gyermekeik jövőjével kapcsolatban, valamint meghatározza még a fiatalok helyben maradási hajlandósága is.

15. ábra: A szülők véleménye a gyermek foglalkozásával és tanulásával kapcsolatban

Forrás: Tanszéki kutatás adatai alapján

A válaszadók több mint 80 százaléka azt szeretné, ha a gyermeke teljesen más foglalkozást választana, mint ami az övé. A volt gépgyár területén élők több mint fele azt szeretné, ha gyermekük a városban, Miskolcon tanuljon tovább, míg 37 százaléuk szerint a régió kívül érdekesebb lenne a tanulmányaikat folytatni és csak elenyésző részük állította azt, hogy külföldön kellene tanulniuk.

16. ábra: A szülők véleménye a gyermekek jövőjével kapcsolatban

Forrás: Tanszéki kutatás adatai alapján

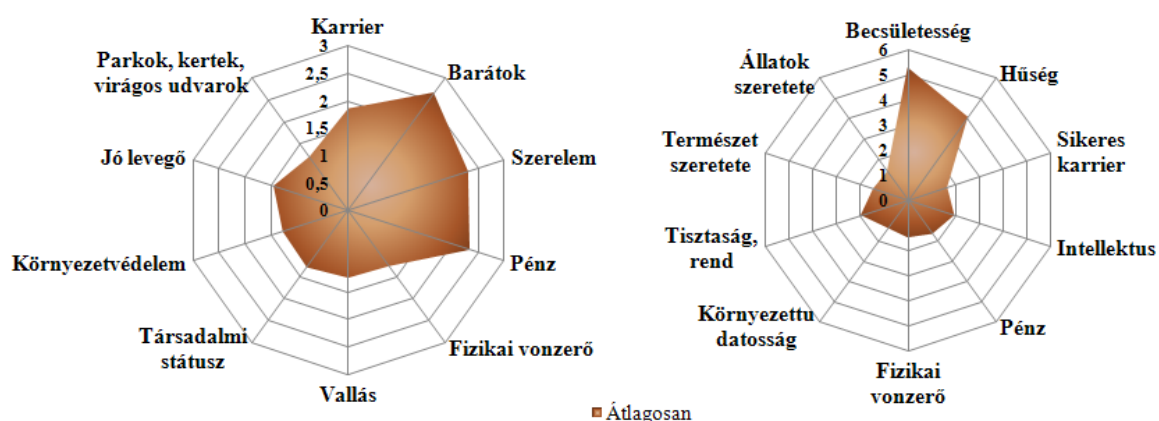
Ezzel szemben az Avason élők majdnem 40 százaléka szeretné azt, hogy a gyermekeik külföldön tanuljanak tovább, a megkérdezettek fele szerint a régió kívül kellene tanulniuk, és ellentétben a diósgyőriekkel mindössze 11 százalék tartja fontosnak az, hogy a városban járjanak iskolába. A fenti ábrán látható, hogy a depressziós iparvidéken lakók inkább szeretnék azt, hogy a gyermekeik a városban, Miskolc környékén illetve a régióban helyezkedjenek el, mint az Avason élők. Míg az avasiak alig 20 százaléka állította, hogy a városban lenne érdemes dolgozni a gyermeküknek, addig a diósgyőrieknek több mint 30 százaléka állította, hogy szeretné, ha a környéken keresnének állást az utódok. Összességében elmondható, hogy a szülők nagy része szívesen taníthatná máshol, akár külföldön is gyermekét, illetve azt tanácsolja nekik, hogy vállaljanak inkább máshol munkát. A telepen végzett interjúink szerint azok a diósgyőri kolóniában élők, akik a térségben látnák szívesen gyermekük jövőjét, nem a lehetőségek miatt nyilatkoztak így, hanem a félelem vezérelte véleményüket. A tartós munkanélküliség, a létbizonytalanság, alacsony jövedelmek alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a hazai területeken nagyobb a létbiztonság, mint a külföldre mennének ki az „idegenbe”. Sajátságos kontraszelekciót indít el ez a szemlélet. Azok, akik bíznak magukban, esetleg a jövőben, könnyebben mobilizálódnak és azok maradnak, akiket az elmúlt évek munkaerőpiaci tapasztalata teljesen elbizonytalanított.

A másik szembetűnő eltérés a letelepedés kapcsán figyelhető meg: a depressziós vidéken élők kevésbé szeretnék azt, hogy a gyerekek olyan nagyvárosban éljenek, ahol régi ipari terület található, jól ismerik ennek a veszélyét.

Egy paradoxon figyelhető meg a válaszok között. Megvizsgáltam a kérdőívek segítségével, hogy a barnamezők jelenléte mennyiben befolyásolja a fiatalok helyben maradási hajlandóságát. Összességében a válaszadók 64,5 százaléka szerint egyáltalán nem befolyásolja az elvándorlást. De különbség fedezhető fel Diósgyőr és Avas városrészek között. Diósgyőrben, ahol az emberek a közvetlen környezetükben érzékelik a rozsdá területeket, ott 40 százalék állította azt, hogy jelentősen befolyásolja a maradásukat, míg az Avason mindössze 29 százalék válaszolta ugyanezt. A paradoxon viszont az, hogy egy másik kérdés alapján úgy vélekedtek, hogy nem ösztönöznék az utódjaikat, hogy az újonnan nyitott barnamezős területen munkába álljanak. Így ha már az újonnan megnyitott barnamezőkön sem tanácsolják a munkába állást, bizonyos, hogy taszító hatással van a nem-revitalizált barnamezők jelenléte a lakosságra, fiatalokra.

3.2.4. Értékek a depressziós vidékeken

A barnamezős területeken élők munkaerőpiaci helyzetét meghatározza azaz érdekszerkeztúra, ami az évek alatt kialakult. Az értékek olyan kulturális alapelvek, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalomban mit tartanak kívánatosnak, jónak, vagy rossznak. Az, hogy ezek milyen sorrendben, a hierarchia melyik fokán helyezkednek el, alapvetően meghatározzák egy társadalom, közösség, formálódását. A megkérdezett 263 miskolci a legfontosabbnak a barátok, pénz, szerelem, jó levegő, becsületesség, hűség értékeket tartották. Ezzel szemben a karriert, a társadalmi státuszt, intellektust nem érezték olyan lényegesnek. Ez a munkaerőpiac kutatójának azt mutatja, hogy azon értékek kapnak szerepet az életükben, amelyek a maradást erősítik. (Dabasi –Feksz, 2012b)

17. ábra: Értékrend szerkeztúrák Miskolcon, 2012.

Forrás: Tanszéki kutatás adatai alapján

Az első diagramon látható, hogy a barnamezőkön élők a családot tartották a legfontosabb értéknek az életükben és körülbelül ugyanolyan fontosnak tartották a barátok, pénz és szerelem jelenlétét. A karrier lehetőségét és a társadalmi helyzetüket is hátrább helyezték az előzőektől, míg legkevésbé fontosnak a környezetük állapotát és a vallást gondolták. A másik diagram alapján a becsületességet és a hűséget láthatjuk az első helyen: a depressziós vidékeken élők hűségesebbek a környezetükhöz, nem szívesen változtatnak lakhelyet. Nem tartották fontosnak másokkal szemben a környezettudatosságot, a tisztaságot és az állatok szeretetét sem. Az előbbi kettő azért fontos, mert nem tartják lényegesnek a környezetük revitalizálását, nem is tennének érte semmit.

3.3. ESETTANULMÁNY A DIÓSGYŐRI BARNAMEZŐ TERÜLETÉN

Szakmai gyakorlatom során lehetőségem nyílt terepmunkára is, mely során a volt gépgyár és kohászati művek területén mélyinterjút készítettem egy volt gyári munkással. Ő a feleségével és fiával Diósgyőrben él, méghozzá azon házak egyikében, amelyet a nehézipar és szocializmus fénykorában szolgálati lakásként használtak. A diósgyőri gyárkomplexum mellett kialakult lakónegyed még az iparosítás kezdetén épült, a welfare korszak igazi példája. A lakótelepen egyforma házakat építtetett a gyártulajdonos, iskolát a gyári munkások gyerekeinek, templomot, kórházat, temető és más szociális intézményeket. Esettanulmányomban vizsgáltam még a kérdőívek alapján korábban a barnamezőn dolgozók munkaerőpiaci helyzetét is.

3.3.1. Interjú

Diósgyőr Miskolc egy, a szocializmus korában virágzó része volt a városnak. A környék lakossága ide vándorolt, mivel potenciális munkalehetőséget biztosított számukra. A területen működött korábban A Lenin Kohászati Művek és a Diósgyőri Gépgyár. A Diósgyőri Acélművek („Vasgyár”) egykor Miskolc és a megye legtöbb embert foglalkoztató cége volt. Az 1770-ben alapított hámosi vasmű 1870-ben költözött Diósgyőrbe és a II. világháború után vált a város legjelentősebb cégévé, mikor az állami vezetés Miskolcból nehézipari központot fejlesztett. A rendszerváltás a céget nehéz helyzetbe sodorta, csődbe ment, többször tulajdonost váltott, egyre többen váltak munkanélkülivé. Jelenleg DAM 2004 Acél- és Hengermű Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. néven működik. A Diósgyőri Gépgyár (DIGÉP, DIMÁVAG) a Diósgyőri Acélművektől nyugatra helyezkedik el. A korábbi nagyvállalat működő üzemei ma a DIGÉP Diósgyőri Ipari Park területén üzemelnek.

A térségben jelentősen megnőtt az ipari végzettségűek száma és aránya, valamint az iparban dolgozók aránya. Ezek a gyárak többnyire szakmunkásokat, nehézipari munkásokat kerestek. A fizetésük nem volt túl magas, viszont az adott gazdasági helyzetben tartható volt az életszínvonal, egyaránt foglalkoztattak mérnököket, technikusokat, jól képzett szakmunkásokat, segédmunkásokat. A gyár munkásai az úgynevezett munkásarisztokráciához tartoztak a világháború előtt, majd a szocializmus tipikus munkás embereivé váltak, a népi demokrácia megbecsült tagjai voltak. A dolgozók nehéz fizikai munkát végeztek, de a fizetés nagysága elegendő volt a megélhetéshez. Interjúalanyom is jól képzett, érettségizett technikus, aki így emlékezik vissza az LKM-ben töltött éveire.

„Villanyszerelőként dolgoztam ott, de azon belül a daruszerelőnél. Ezekkel a darukkal pakolták a gyárban a vasakat egyik helyről a másikra, a kohókba. A legfőbb dolgom a daruk villanyszerelése volt, ezen kívül újrakábeloztuk a darukat, ha a vezetékek megsérültek vagy elöregedtek. Máskor új kapcsolószekrényeket kellett felrakni: szabványok, előírások gyakran változtak, így mindig szükség volt kisebb, biztonságosabb modern kapcsolószekrényekre, vagy a régiek kijavítására. A rossz vezetékeket ki kellett cserélni, részt vetünk a daruk és a gyár vezetékeinek, villamos rendszerének a felújításában, javításában. Dolgoztam még a Dunaújvárosban, a Dunaferriben is. Oda kölcsön adtak minket néhány hónapra '86-ban, kiküldetésen voltunk. Kemény munka volt, de jól fizetett, legalább is jobban, mint a Miskolci gyár. ”

18. ábra: A DAM 2004 Kft. (Lenin Kohászati Művek – LKM) területe 2012-ben

Forrás: Saját fényképek

Véleményem szerint a volt gyár területén dolgozók szerették a munkájukat, még akkor is, ha nagyon sokat, rossz körülmények között kellett dolgozniuk, mivel megfelelő nagyságú jövedelemhez jutottak. A szocializmus időszaka alatt a vállalatok gyakran szerveztek úgynevezett „brigádbulikat”, ahol a dolgozók kikapcsolódhattak, szórakozhattak. Ezek az összejövetelek alkalmasak voltak a közösség összekovácsolására, csapatépítésre, a családok megismerték egymást, a szociális kapcsolatok fennmaradhattak.

„Szerettem ott dolgozni, jó közösség volt a miénk, szerettem a munkatársaimat. A munka viszont nagyon kemény volt, embert próbáló, különösen az évszakoknak voltunk kiszolgáltatva. A társaság jó volt, a munka már kevésbé, a körülmények rosszak voltak. Általában télen végezték a felújításokat, javításokat, így a legnagyobb hidegekben kellett kint dolgoznunk; míg nyáron a kohók melege tette elviselhetetlenné bent az épületben a munkát, nagyon meleg volt. Ráadásul akkor is működtek az olvasztók, ha éppen nem volt semmilyen munka. Tartalékon kellett üzemeltetni, ne hűljenek ki, ne menjenek tönkre, és hogy szükség esetén azonnal be tudják indítani azokat. Jó volt dolgozni, de a körülmények rossz-

szak voltak, a fizetés jó volt, különösen mikor bevezették a túlórát és a GMK-t. Állandóan dolgozni lehetett és kellett is, sosem volt szabadidőnk, mindenki pluszmunkát akart, reggeltől estig csak dolgoztunk. Viszont nagyon jól megfizették a túlóráinkat. Természetesen mindenki annyi munkát vállalt, amennyit csak tudott, kellett a pénz. Érdekesesek voltak a szocialista brigádok is. A gyár ennek a keretein belül sokszor szervezett kirándulást az ország különböző pontjaira, például Hajdúszoboszlóra és a Balatonra is mentünk jó párszor. Máskor a Csanyikba szerveztek szalonasütést, ahova mindenki vihetett a családját is. Nagyon jól éreztük magunkat, összekovácsolta a munkatársakat és a családokat is, jó programok voltak ezek. Működött a KISZ is, és volt egy úgynevezett ifjúsági klub – a nevét nem tudom pontosan, de körülbelül ez lehetett a neve – amelynek keretében különböző eseményeket szerveztek, például farsangi bálakat, ahova szintén családotól mehetett az ember. Hm, igen nagyon sokat kellett dolgoznunk, de LEHETETT dolgozni!”

Úgy gondolom, hogy nem csak egy generációnak adott munkalehetőséget a miskolci barnamező, már az ipar fejlődésével párhuzamosan, az 1940-50-es évektől egyre több embert foglalkoztatott az LKM és DIGÉP.

19. ábra: LKM fürdő, irodaházak területe és a gyár egy elhagyatott része 2012.

Forrás: Saját fényképek

A jelenlegi munkanélküliek szülei, közeli hozzátartozói és más családtagok is dolgoztak ezeken a területeken.

„Igen, édesapám és édesanyám is az LKM-ben dolgoztak. Édesanyám a vasgyári fürdőben volt pénztáros. Ez a fürdő is a gyárhoz tartozott. A gyár környékére építettek szolgálati lakásokat, ezt a gyári munkások kapták meg. Itt lakhattak. De lehet látni, hogy ezek csak egy szoba-konyhás lakások, nem családi háznak épültek, ráadásul a talaj is mocsaras, vizenyős, nem alkalmasak hosszabb távú berendezkedésre, át kellett azokat építeni. A legtöbb családnak nem volt fürdőszobája sem, így a gyár fürdőjébe mehettek fürdeni. Itt voltak nagyobb kádak, kisebb medencék is, és volt egy gőzkamra – vagy szauna? – ha valaki ki

akart kapcsolódni a munka után, ezeket is használhatta. Édesapám az előolvasztás részlegén dolgozott művezetőként, 3 műszakban. 5 vagy 6 éves lehettem, amikor egy nagy robbanás volt a gyár területén, ő pont akkor dolgozott és ő is meghalt a robbanásban...”

A rendszerváltás után a nehézipar fellegvárai sorra zárták be kapuikat. A létszám leépítések az 1990-es évek elején kezdődtek el

„1996-ban, amikor megszűnt a nagyolvasztó. A villamos javítóból hamarabb eljöttem, még 1992-ben. Ott 1966-tól 1992-ig dolgoztam. Utána a járműjavítóknál voltam egy garázsfeleségben, majd a gázellátáson dolgoztam négy műszakban.”

A gyári munkások a gyárbezárások után nem találtak képzettségüknek megfelelő munkát. A létszámleépítések következtében munkanélkülivé váltak, ez a munkanélküliség nem egy enyhül napjainkig sem. Hiába próbáltak meg más városokban, régiókban munkát szerezni, jobb esetben csak nem a végzettségüknek megfelelő munkát találtak, rossz esetben – ami a leggyakoribb tendencia – egyáltalán nem fogadták őket a vállalatok, más képzettség volt szükséges a munkavállaláshoz.

„Az LKM-ben eltöltött évek alatt, ahogy mondtam néhány hónapig Dunaújvárosban is dolgoztam: a gyár „adott kölcsön” minket a Dunafernek 1986-ban. Pont rossz időt fogtunk ki, mert akkor voltak a nagy hidegek. Télen -20-22°C-ban kellett kint dolgoznunk, 12 órátunk: hétfőtől péntekig reggel 6-tól este 6-ig; szombaton pedig 6-tól délután 2-ig, a vasárnap szabadnap volt. Munkásszállón laktunk. Kaptunk minden nap ebédet és vacsorát, csak a reggeliről kellett magunknak gondoskodunk. Két hónapig voltunk ott, az alatt az idő alatt kétszer jöhettünk haza, először két hét után, után megint két hét után, aztán már csak a legvégén. Október végétől december végéig dolgoztunk Dunaújvárosban: nem tudom pontosan 22-én vagy 23-án jöttem haza, pár nappal karácsony előtt.”

20. ábra: A vezetés irodája, a főbejárat és egy volt irodaház

Forrás: Saját fényképek

Az elbocsátott munkaerő vagy a segélyből élést és ezzel a leszakadást választotta, vagy megpróbálta alkalmi munkákból eltartani a családját.

„Amikor megszűnt a nagyolvasztó a gyáron belül a Kft.-knél dolgoztam segéd munkásként. Ezt úgy értem, hogy mindenféle dolgot meg kellett csinálnom a karbantartástól a takarításig; nem lehetett válogatni: takarítás, segédmunka, villanyszerelés. Itt 3-4 évet töltöttem el, majd a Kft. ideiglenesen megszűnt, ezután 1 évig szociális segélyre szorultam, nem kaptam állást sehol sem. Egy előnye volt, hogy akkor még lehetett a Munkaügyi Központtól munkanélküli kiskönyvet igényelni, így dolgozhattam a segély mellett alkalmi munkákat. Sok helyre jelentkeztem, más vállalkozásokhoz, gyárakba, de a korom miatt nem sikerült sehol sem munkát találnom. Később egy Bt-nél helyezkedtem el, ami egy volt munkatársam vállalkozása volt. Itt is lényegében mindenféle munkát meg kellett csinálni, ami jött sorban. Ez sem fizetett rosszul, igaz minimálbérre voltam bejelentve, de ha lehetett, kaptam mellékesen is pénzt. Itt először Újpesten dolgoztunk a Chinoinnál 1 hónapig, majd Tatabányán 2 hetet, aztán újra Újpesten 1 hónapig. Részt vettem az egyetemi kollégiumok felújításában is, de dolgoztunk Szikszón, Nyéken és Tiszaújvárosban is. Jól fizető munkahelynek mondanám, viszont ezért nagyon sokat kellett utazni az egész országban. 2007-ben jöttem el nyugdíjba.”

A Munkaügyi Központban nem tudtak és nem is igazán akartak megfelelő állást ajánlani a rászorulóknak a végzettségük és koruk miatt, így vagy a segélyből élést választották, vagy valamint közmunka programban tudtak még részt venni.

„Amikor abban az egy évben segélyen voltam, folyamatosan próbáltam állást keresni a Munkaügyi Központon keresztül. Ott viszont mindig azt mondták, hogy mivel 57 éves vagyok, nem tudnak semmilyen munkát adni a korom miatt. Azt ajánlották, hogy mivel pár évem hiányzik a nyugdíjig, ezért kaphatom az öregségi nyugdíj előtti segélyt. Ez az akkori nyugdíj 80 százalékát jelentette, azaz 18 800 Ft-ot. Sajnos a nyugdíjhoz csak 40 évem volt a 45 helyett: az 1 év segély nem számított bele, sem a 4 év szakközépiskola sem – holott a 3 éves ipari iskolát beleszámolták – de szerencsére a táppénzek és a 2 év katonaságot azért beleszámolták az évekbe.

A volt gyári dolgozók nem szívesen váltanak munkahelyet, nem mernek külföldön próbálkozni. Inkább választják a hazai rosszabb körülményeket, mint a létbizonytalanságot egy másik országban

„Rokonom, ismerősöm nincs, aki külföldön dolgozna vagy lakna. A régi villanyszerelő kollégáim közül van, aki még időközben átment Miskolcra a szöggyárba – nem tudom pontosan a nevét –, ők ott is maradtak. 2-3 ember a Boschban dolgozik, míg néhányan Kft-knél helyezkedtek el, mások átképezték magukat és biztonsági őrként dolgoztak tovább. 1-2 ember a gázellátásról emlegette, hogy kaptak állásajánlatot Németországban. Nem tudom, hogy végül is kimentek-e, mert először 9,5-10 Eurót ígértek nekik, majd később már kevesebbet...Nem biztos, hogy kimentek.”

„Nagyon szomorú látni, hogy régen 20.000-en is dolgoztak az LKM-ben, aztán a rendszerváltásra még kevesebben, a 90-es években pedig alig 1000 fő volt a dolgozói létszám. Sajnálom, hogy már nem működik a gyár. Korábban legalább munkát adott, most meg széthordták, szétlopták...”

A fenti interjú alapján tehát tökéletesen érzékelhető a korábban felvázolt helyzet. A korábban rengeteg embernek munkát adó üzemek jó munkalehetőséget, megélhetést biztosítottak a környék lakosságának. Aztán az elbocsátások következtében vagy munkanélkülivé váltak, vállalva a leszakadást az egyébként is csökkenő átlagtól, vagy külföldre utaztak dolgozni, vagy átképezték magukat más területre.

3.3.2. Munkaerőpiaci attitűdök a volt gyári munkások körében

A felmérésből kiderült, hogy 21-en dolgoztak a diósgyőri gyárak valamelyikében. Ebből jelenleg 8-an dolgoznak, 13-an pedig munkanélküliek. A nem dolgozók közül 30 százalék rokkant, 70 százalék öregségi nyugdíjat kap. A rokkantak valószínűleg a gyárban végzett nehéz fizikai munka miatt kényszerültek nyugdíjba menni.

A kérdőíveken belül külön vizsgáltam a korábban LKM-ben vagy a DIGÉP-ben dolgozók attitűdjét. A volt LKM dolgozók közül 17-en gyermekesek, közülük mindenki (100 százalék) azt tanácsolja a gyermekének, hogy teljesen más foglalkozást válasszon, mint ő. Valószínűleg ipari végzettséggel rendelkezhetnek a korábban barnamezőn dolgozók, és az ipari struktúraváltásnak köszönhetően elvesztették munkahelyüket, akik pedig nem maradtak munkanélküliek, azok sem a szakmájukon belül tudtak elhelyezkedni. A megkérdezettek közül legnagyobb arányban a szakmunkásképzőt végzetek, valamint az érettségi – szakmával rendelkezők képviseltetik magukat (59 százalék); míg egyetemet/főiskolát a válaszadók 18 százalék (3 fő) végzett. Ők is azt tanácsolják a gyermekeiknek, hogy teljesen más foglalkozást válasszanak, mint ők, ennek az lehet az oka, hogy bár

főiskolai végzettségük van, a környéken nincs jövője annak a szakmának. Ehhez kapcsolódóan tovább vizsgáltam, hogy a térségben élő szülők hogyan vélekednek az utódok jövőjével kapcsolatban. A legtöbben azt szeretnék, ha gyermekük a városban tanulna tovább, legkevesebben pedig Budapestet részesítik előnyben, hiszen ott sokkal magasabb árat kell fizetni az azonos szintű szolgáltatásokért, mint vidéken. A tanulás után viszont 47 százalékuk azt javasolná a gyermeknek, hogy külföldön helyezkedjen el. Ez probléma, hiszen a régióban megszerzett tudását, készségeit, képességeit külföldön hasznosítaná („braindrain”), és kevés valószínűséggel fog visszatérni a megyébe. Mindezzel párhuzamosan a szülők mégiscsak azt szeretnék (76 százalékban), hogy az utódok olyan nagyvárosban telepedjenek le, ahol az ipar csak csekély jelentőségű. A cirkuláris migráció lehetősége is megvalósul a szándékukban, hiszen a külföldi munka után mégis azt szeretnék, hogy hazánkban telepedjenek le a gyerekek.

A megkérdezettek egyharmada vállalna külföldön munkát, ha lenne rá lehetősége. A térség elvándorlási hajlandóságát ez az adat is jól mutatja, hiszen a barnamezők területén dolgozók jelentős része úgy érzi, hogy a megyében nincs igazán lehetőség az érvényesülésre, inkább külföldön vállalnának munkát. Az LKM-ben hajdanán dolgozók közül 11 embernek van olyan ismerőse, akik korábban valamely diósgyőri volt-gyárban dolgoztak, ez is bizonyítja, hogy a környék lakosságának jelentős részének ezek a vállalatok biztosították a rendszerváltás előtt a megélhetést. A megkérdezettek 36 százaléka tehát dolgozik. Kérdőívünkben kitértünk rá, vajon miként értékelik jelenlegi munkahelyüket a dolgozók. A visszajelzések pozitívnak bizonyultak: több mint a fele a válaszadóknak elégedett a munkahelyük és a lakóhelyük távolságával (valószínűleg nem kell sokat ingáznuk), munkaidejük beosztásával és a munkabérük mértékével. Ezen kívül a dolgozók fele szerint van karrierlehetőségük a munkahelyükön és ugyanennyien elégedettek a munkahelyi juttatásaik mértékével is. Viszont a legtöbben nem tartják elfogadhatónak a munkahelyi légkört, úgy gondolják, hogy nem felel meg a korábbi elvárásaiknak. Megvizsgáltuk, vajon hányadik munkahelyükön dolgoznak a megkérdezettek: legtöbb embernek ez kevesebb, mint az ötödik munkahelye, míg a volt LKM-es dolgozók közül senkinek sem volt tíznél több munkahelye. Ez egyébként a Kelet-európai hagyományokat jól tükrözi, valamint Magyarország korábbi szocialista berendezkedését, hiszen a rendszerváltás előtt jellemző tendencia volt az, hogy az emberek nem szívesen váltottak munkahelyet, gyakran egy vállalatnál dolgoztak egészen a nyugdíjazásukig. Napjainkban viszont hazánkban is jellemzőbbé vált

a gyakoribb munkahelyváltás, ami a depressziós területeken kevésbé jellemző, mint más régiókban.

A kérdőívek is alapján kiderült, hogy hipotézisem beigazolódott, a barnamezők területén fokozottan jelen van a depresszió. Az itt élők nem szívesen hagyják el a lakókörnyezetüket, viszont a gyermekeiknek azt tanácsolják, hogy menjek el a régióból, viszont a környéken telepedjenek le. Ez probléma és lehetőség is egyben. Probléma, mivel lehetséges, hogy többet nem térnek vissza a településre, tehát a remigráció nem valósul meg. Lehetőség is egyben, hiszen a máshol megszerzett tudásukat itt fektetik be.

JAVASLATOK

Kutatási kérdésem arra irányult, milyen összefüggés mutatható ki a miskolci barnamezős területek és a munkaerőpiaci depressziós övezetek között, ugyanis a barnamezők revitalizálatlansága a lehetőségek hiánya elvándorlásra készíti a lakosságot. Amennyiben a társadalom kollektíve kedvetlen, társadalmi gazdasági helyzetét borúlátóan ítéli meg, elvándorlásra hajlamosítja, állampolgárait.

A megoldást egy egységes revitalizációs stratégiában látom, ahol központi szerepet kap a remigráció. Napjainkban Borsod megyében a cirkuláris migráció nem valósul meg megfelelően, a népesség csere nem megfelelő. A cirkuláris migráció lényege az lenne, hogy a népesség ugyan elvándorol, de helyette hasonló képzettségű, szaktudású, egzisztenciájú munkaerő emigrál az adott területre. B.-A.-Z. megyében az elvándorolt szakemberek helyére viszont alacsonyabb végzettségű, olyan társadalmi réteg vándorol, amely körében jelentős szociális problémákkal találkozhatunk. Tehát a „braindrain” problémája érzékelhető, azaz képzett szakemberek elviszik a tudásukat a térségből. A remigráció lényege viszont az, hogy a területen korábban tanuló szakemberek ugyan elvándorolnak a térségből – akár külföldre is – de visszatérnek, és a máshol szerzett tudást, tapasztalatot a megyében hasznosítják, befektetnek a térségben. Ehhez egy viszont egy erős fejlesztési stratégia szükséges, amelynek elengedhetetlen feltétele a reindusztrializáció és ezzel párhuzamosan a munkaerő átképzése is.

A megoldást egy komplex revitalizációs stratégiában látom, amelyben központi szerepe van a rozsdaovek rehabilitációjának, a reindusztrializációnak, a remigrációnak, a megváltozott követelményeknek megfelelő társadalompolitikának.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fenntartható fejlődés a modern társadalmakat érintő gondolatkör, amely szoros kapcsolatban áll a munkaerőpiaccal is. A fenntartható fejlődés három pillére: társadalom-környezet-gazdaság, mely területeknek egymással harmóniában kell lenniük. A dezindusztrializáció – azaz az ipar leépülése – az egyes részek közötti összhang felbomlásához vezetett. Magyarországon ez a folyamat a rendszerváltás után vált meghatározóvá, míg Európában az ipar leépülése jóval korábban 20-30 évvel előtt már lezajlott. Mindez hatással volt a munkaerőpiacra is: a kitermelő és feldolgozó iparban jellemzően nőtt a munkanélküliség, a foglalkoztatottság drasztikusan visszaesett. A kialakuló tercier szektor nem tudta ellensúlyozni az ipar leépülésének hatását, ráadásul ezeken a területeken a társadalom is ipari jellegű volt.

A magyar ipar területi koncentrációja gyakorlatilag az I. világháború utáni országhatár változáskor kialakult. Magyarországon a világháborút követő időszakban szinte ismeretlen volt a munkanélküliség. A szocialista tervgazdaság következményeképpen sorban alakultak ki Észak-Magyarországon a nehézipari központok. A rendszerváltás követően hazánkban átalakult az ipar struktúrája: a korábban virágzó vállaltok sorra zárták be a kapukat, a laktanyák jó részére már nem volt szükség. Ezen a „talajon” alakultak ki a barnamezők. Mivel B.-A.-Z. megye alapvetően ipari jellegű terület, a munkanélküliség növekedése különösképpen sújtotta megyénket, a megszűnt vállaltok helyére alig hoztak létre szolgáltató cégeket, amely fel tudta volna szívni a korábban iparban dolgozókat, különösen igaz ez a barna zónák területére.

Napjainkra a rozsdaovek területén kialakult a munkaerőpiaci depresszió, ennek jelenlétét és mértékét vizsgáltam dolgozatomban, B.-A.-Z. megyében és azon belül Miskolcon. Feltételeztem, hogy a barnamezők kialakulásának és a lehetőségek hiányának következménye a versenyképesség akadályai, a migráció, társadalmi problémák, valamint a munkaerőpiaci depresszió. Hipotézisemet bizonyítottam logikai úton és saját kutatással is, a revitalizáció hiányának következménye a munkaerőpiaci depresszió.

A barnamezős területeken az ipar leépülésével párhuzamosan egyre nőtt a munkanélküliek aránya, 1980 és 2011 között jelentősen csökkentek az ott élők elhelyezkedési esélyei: 1980-ban még viszonylag könnyen találtak munkát, napjainkban viszont már az önkormányzatok értékelése alapján nehézkes, vagy szinte lehetetlen elhelyezkedni a településeken és környékükön. A munkanélküliség relatív mutatója az évek során egyre emel-

kedett, viszont azokon a településeken, ahol részleges revitalizálást már végeztek, a helyzet ettől derűsebb.

A magas munkanélküliség következményeképpen megjelentek a társadalmi problémák is, terjednek a szegényégi szubkultúrák, deviáns viselkedések jelennek meg, a szegénység egyre mélyül, az emberek vállalják a segélyből élést, ezzel erősítve a leszakadást az egyébként is csökkenő átlagtól.

A fiatalok potenciális munkalehetőségek hiányában elvándorolnak: a települések népességszáma csökken, sokan a megyét is elhagyják, a falvak népessége előregszik, sem a cirkuláris migráció, sem a remigráció nem tud megvalósulni a depressziós területeken. A cirkuláris migrációnak negatív az egyenlege, hiszen az elvándorló szakemberek helyére többnyire képzetlen, roma lakosság érkezik. Tudjuk, hogy a magas születések száma és stratégiájuk, az úgynevezett megélhetési gyermekszülés ezt a helyzetet még inkább elmélyíti. A szülők a gyermekeiknek azt tanácsolják, hogy hagyják el a régiót, ők viszont már nem mernek kilépni a jelenlegi helyzetükből. Ez a tendencia még erősebb a korábban Lenin Kohászati Művekben dolgozók körében. A depresszió következménye, hogy nem szívesen változtatnak ezen az állapoton, az értékstruktúrájuk is a hűség irányába tolódott el.

Korábban ezeken a településeken, különösen Miskolcon, egy helyen működtek a különböző szociális intézmények, óvodák, iskolák. Ma már nem működnek, üresen állnak. A környéken élők elszegényednek, a középosztály hiányzik, nincs vásárlóerő a térségben, nincs pénz szabóra, étteremre, kikapcsolódásra. Ez egy ördögi kör, a társadalom nem tudja magának megteremteni a szükségleteit.

Az elmúlt 20 év revitalizációs politikája megyénkben eddig hatástalannak bizonyult. Ennek az oka az lehet, hogy csak bizonyos területekre kiterjedő, eseti, elkülönült akciók jellemezték. Az európai példák is bizonyítják, hogy nem elég csupán a fizikai környezetet rehabilitálni: megoldást a problémára a fenntartható fejlődés mindhárom pillérére kiterjedő, országos szintű integrált stratégia jelenthet, amely középpontjában a társadalmi aspektus áll. Ahhoz, hogy változás következzen be ezen térségek helyzetében, elengedhetetlen a munkaerőpiaci depresszió kezelése, a szocio-kulturális környezet javítása. Az eddigi változtatások, csak egyedi, eseti megoldások voltak, a problémát nem oldották meg. Egy olyan átfogó revitalizációs stratégia szükséges, amelyben központi szerepet kap a rozsdások rehabilitációja, a reindusztrializáció, a remigráció és a megváltozott követelményeknek megfelelő társadalompolitika.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Bade, F.-J. – Kunzmann, K. R.(1991): Deindustrialization and regional development in the Federal Republic of Germany, In: Rodwin, L. – Sazanami, H. (eds.): *Industrial change and regional economic transformation. The experience of Western Europe*, HarperCollins Academic Publisher. pp. 70-104.
- Barta Gy. – Czirfusz M. – Kukely Gy.(2008): Újraiparosodás a nagyvilágban és Magyarországon (Reindustrialization in the World and in Hungary). In.: *Tér és Társadalom*, 22.évf 4. szám; pp. 3-20.
- Böhm A.(1998): *A mai magyar társadalom*. Budapest, Korona Kiadó,
- Czomba S.(2008): *Iparfejlesztési tendenciák Borsod – Abaúj – Zemplén megyében a rendszerváltozás előtti és utáni évtizedben* (különös tekintettel a szakember ellátottságra), Ph.D értekezés, Budapest, pp. 9-19.
- Dabasi Halász Zs.(2011): A magyar munkaerőpiac fejlődése, területi egyenlőtlenségek elmélyülése. In: *Munkaerőpiac és foglalkoztatáspolitiká*. Szerk.: Dabasi Halász Zsuzsanna, Miskolci Egyetemi Kiadó, pp. 173-187.
- Dabasi Halász Zs.(2009): *Nyertesek és vesztesek! A nemzetközi migráció stratégiai tényezői és tendenciái Borsod-Abaúj-Zemplén megyében*, Ph.D értekezés, Miskolc, pp. 80-104.
- Dabinett, G. (1999): Local policies toward industrial change. *Planning Practice and Research*, Vol. 6., Issue 1. pp. 13-18.
- Davies T. – Stillwell, J.(2001): A Regional Strategy for Yorkshire and Humbershire, *The Regional Review*
- F. Nagy Zs. (szerk.) (2010): *A fenntartható fejlődés szempontjainak érvényesítése a foglalkoztatási célú munkaerőpiaci projekteknél*. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest.
- Gáthy A. – Kuti I.– Szabó G.(2006): Fenntartható fejlődési stratégiák és politikák az Európai Unióban. In.: *Stratégiai kutatások Magyarország 2015, Fenntartható fejlődés Magyarországon Jövőképek és Forгатókönyvek*. Szerk.: Bulla M. – Tamás P., Új Mandátum Könyvkiadó, Bp., pp.165-196.
- Gaudemar, J.-P. – Prud’homme, R.(1991): Spatial impacts of deindustrialization in France, In: Rodwin, L. – Sazanami, H. (eds.): *Industrial change and regional economic transformation. The experience of Western Europe*, HarperCollins Academic Publisher. pp. 105-136.
- Hegyi-Kéri Á.(2011a): A fenntartható fejlődés munkaerőpiaci aspektusai. In: *Munkaerőpiac és foglalkoztatáspolitiká*. Szerk.: Dabasi Halász Zsuzsanna, Miskolci Egyetemi Kiadó, pp. 197-211.
- Hegyi-Kéri, Á.(2011b): A regionális gazdaságfejlesztés kihívásai az észak-magyarországi régióban: barnamezős revitalizáció a munkaerőpiac tükrében. Erdei Ferenc Nemzetközi Konferencia VI. Tudományos Konferencia
- Horváth Z. (2007): *Kézikönyv az Európai Unióról*, Lap- és Könyvkiadó Ktf., Budapest
- Kiss É.(2010): *Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után*, Dialóg Kiadó, Budapest-Pécs.
- Kolosi T.(1987): *Tagolt társadalom*, Gondolat Kiadó

- Lux G.(2009): Az ipari hagyományos terei: A régi ipari térségek (Industry's Traditional Spaces: Old Industrial Regions). In: *Tér és Társadalom*. 23. Évf 4.szám. pp. 45-60.
- Noisi, J.(1985): Az Észak-amerikai ipar hanyatlása. In: *Dezindusztrializáció: A jelenség megnyilvánulása és értelmezése Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban*, KSH Könyvtár, Ismertetések és fordítások, 8. szám
- Paládi-Kovács A.(2007): *Ipari táj*, Akadémiai kiadó, Budapest
- Papp Gy. - Kőrösi V. - Gyöngyössy Sz. - Búzásné Józsa V. - Dernei B. (2006): Barnamezős területek rehabilitációja Észak-Magyarországon, *REVITAE*, Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közalapítvány
- Paulovics J. – Kőrösi V.(2011): A barnamezős felmérés eredményei az Észak-magyarországi régióban. In.: *Tudáshálózat és klaszteresedés*, Norria kiadvány, pp. 174-183.
- Rose, D. – Vogler, C. – Marshall, G. – Newly, H.(1985): Az ipar leépítése Nagy-Britanniában és a jelenség magyarázata. In: *Dezindusztrializáció: A jelenség megnyilvánulása és értelmezése Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban*, KSH Könyvtár, Ismertetések és fordítások, 8. szám
- Szelényi I.(1990): *Új osztály, állam, politika*. Európa Kiadó
- Sztando, A. (2010): How to measure town revitalization program implementation effects, In.: *Regional Development and Planning*, ed. M. Šašek, Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem, pp. 223-243.
- Takács Z.(2003): Az ipar leépülésének jelensége néhány külföldi példán. In: *Észak-Magyarország gazdasági helyzete 1990-2001*. Szerk.: Tóth I. János, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet, Bp., pp. 13-26.
- Urbánné Pásztor E.(2010): Észak-Magyarország LHH-s kistérségei fejlesztési stratégiáinak összefoglalása. Szikszói kistérség. In. : *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*. VII. évfolyam 2. szám. pp. 86-88.

Források (a szerző saját művei)

- Dabasi Halász, Zs. – Feksz, K. (2012a): Leeway of the revitalization and its repulsive effect of the labour mobility, a case study in Diósgyőr. XXVI. MicroCAD International Scientific Conference; 2012.
- Dabasi Halász, Zs. – Feksz, K. (2012b): „Catapult”. The impact of the deepening labour market depression of the emigration. The Seventh International Conference On Economic Cybernetic Analysis: The New Economic Crisis: Evolution and Recovering Ways – Nec2012" 2012. pp. 312-318.
- Feksz K. (2010):Kiút, merre fut az utad? Az „Út a munkához” program eredményei, hatásai a munkaerőpiacon. TDK dolgozat 2010.
- Feksz K. (2011a): Ipari depressziós területek – depressziós munkaerőpiac Borsod-Abaúj-Zemplén megyében?! TDK dolgozat 2011.
- Feksz K. (2011b): „Út előtttem, út utánam”, egy foglalkoztatási program sikeressége. In.: *Diáktudomány. A Miskolci Egyetem Tudományos Diákköri munkáiból*. Budapest, 2011. pp.129-133.
- Feksz K. (2012):A revitalizálatlan barnamezők munkaerőpiaci depressziója B.-A.-Z. megyében. In.: *Diáktudomány. A Miskolci Egyetem Tudományos Diákköri munkáiból* 2011-2012. Budapest, 2012. pp. 163-167.

Internetes források

Észak-Magyarországi Operatív Program. Letölthető:
www.nfu.hu/download/1765/EMOP_20070705.pdf. Letöltve: 2011. március 20.

Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat – Fogalommagyarázat. Letölthető:
http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=sajtonak_fogalom Letöltve: 2011. április 4.

VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., Letölthető:
<http://www.vati.hu> Letöltve: 2011. április 10.

Központi Statisztikai Hivatal honlapja. <http://www.ksh.hu/>

MTA Közgazdaságtudományi Intézet honlapja. <http://www.econ.core.hu/>

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: A MUNKANÉLKÜLISÉG RELATÍV MUTATÓJÁNAK VÁLTOZÁSA 2000-2010 KÖZÖTT, SZÁZALÉKBAN

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Változás 2000- 2010	Hektár	Település tí- pus
Alsóberecki	14,29	12,14	9,31	10,91	12,33	12,63	15,50	15,50	15,97	18,17	13,06	-1,23	0,24	község
Alsózsolca	10,42	10,29	9,65	9,09	9,62	9,37	9,29	10,80	12,28	14,17	14,02	3,59	12,2	község
Aszaló	21,46	23,11	21,77	21,39	19,91	19,05	19,19	21,30	21,01	21,95	21,84	0,38	60,5	község
Borsodnádasd	12,36	11,89	12,36	13,46	12,82	13,29	13,68	13,55	14,31	16,42	16,56	4,20	21,68	város
Encs	11,52	10,86	11,31	11,08	11,45	11,26	10,82	11,93	14,02	14,83	13,45	1,93	7,93	város
Kazincbarcika	12,48	11,40	11,13	10,90	10,38	11,12	10,34	10,74	10,81	12,90	12,98	0,50	94,89	város
Királd	12,82	13,12	12,84	13,65	11,16	12,74	13,22	13,56	14,51	16,46	16,40	3,58	0,4892	község
Mezőcsát	17,60	15,57	12,90	13,33	15,35	15,19	13,60	15,19	15,43	17,84	17,70	0,10	16	város
Mezőkövesd	6,36	5,90	5,50	5,03	5,93	6,33	6,31	6,77	7,20	8,85	8,92	2,56	45,5293	város
Ózd	10,97	10,28	10,39	10,98	10,68	12,40	11,68	13,34	14,23	17,53	17,76	6,79	525,85	város
Putnok	14,82	14,58	13,87	14,32	12,92	14,62	15,69	17,05	17,92	19,69	17,65	2,83	130	város
Rudabánya	12,98	15,63	15,36	15,73	15,82	16,03	11,98	12,54	13,57	17,86	18,77	5,79	13,27	város
Sajóbábony	10,58	8,06	8,92	9,03	7,95	8,46	8,63	10,23	10,33	12,04	12,20	1,62	121,4275	község
Sajókeresztúr	9,99	7,92	6,38	6,85	5,74	5,83	6,05	7,39	6,81	7,84	10,47	0,47	548	község
Sajószentpéter	14,95	13,33	12,61	12,96	12,75	13,06	9,79	9,91	12,10	16,11	14,36	-0,59	25	város
Sajóvelezd	15,07	15,76	17,00	18,01	15,88	18,30	18,12	18,17	17,99	21,53	20,51	5,45	9,91	község
Sátoraljaújhely	9,78	8,55	7,80	8,83	9,50	10,86	11,31	11,56	12,13	13,49	11,50	1,71	2,5391	város
Szerencs	11,13	9,85	8,85	8,83	8,53	8,43	8,05	7,92	8,18	10,10	9,83	-1,30	27,28	város
BAZ	12,37	11,73	11,20	11,36	11,38	11,94	11,32	12,22	12,66	14,34	14,46	2,10	-	-
Országos	6,32	5,81	5,32	5,47	5,71	6,25	5,97	6,42	6,66	8,36	8,67	2,35	-	-

Forrás: NFSz adatai alapján saját számítás és szerkesztés

2. melléklet: INTERJÚ AZ ÖNKORMÁNYZATOKKAL (FŐBB KÉRDÉSEK)

1. Mekkora volt a barnamező nagysága 2005-ben és 2011-ben, elhelyezkedése
2. Mi volt az 1989 előtti funkciója?
3. Készült-e hasznosítási terv a terület hasznosításával kapcsolatban? Ha igen, mikor?
4. Történt-e változás a terület nagyságában? Ha igen: Mikor? Hány hektár? Milyen típusú beruházás volt és mikor? Mi az új funkciója?
5. Okozott valamilyen városszerkezeti problémát?
6. Milyen az önkormányzat pályázati aktivitása? (megpályázott projektek, ebből sikeres, megnyert támogatási összeg stb.)
7. Saját erős beruházást finanszírozott-e az önkormányzat?
8. A településen található-e alacsony komfortfokozatú telep? Mennyi az ott lakók száma? A telep milyen messzire található a barnamezőtől? Van-e a településnek antiszegregációs terve?
9. Hogyan ítéli meg a településen élők elhelyezkedési lehetőségeit?
10. Milyen lehetőségeket lát a barnamezők kapcsán?

3. melléklet: A KÉRDŐÍV FELHASZNÁLT KÉRDÉSEI

1. Jelenleg rendelkezik Ön munkahellyel?

- Ha IGEN kérem, folytassa a kérdőívet a 2-es kérdéssel.
- Ha NEM akkor kérem válasszon az alábbiak közül, majd ugorjon a 6-os kérdésre!
- Tanulok, hallgatói jogviszonyom van
- ☐ munkát keresek, de nem találok
 - ☐ néhány hónapja nincs munkám
 - ☐ fél éve nem dolgozom
 - ☐ több mint egy éve nincs munkám
 - ☐ még nem volt munkaviszonyom kérem
- ☐ nem keresek jelenleg munkát
 - ☐ egészségem nem engedi, hogy dolgozzak
 - ☐ gyermekeimet nevelem (GYED, GYES)
 - ☐ nincs szükségem munkajövedelemre
- ☐ nyugdíjas vagyok
 - ☐ karkedvezményrel
 - ☐ rokkant nyugdíjas
 - ☐ öregségi nyugdíj

2. Jelenlegi munkahelyén ön mióta dolgozik?

- ☐ több mint 5 éve
- ☐ több mint 1 éve
- ☐ több mint 6 hónapja
- ☐ több mint 1 hónapja
- ☐ kevesebb, mint 1 hónapja

3. Jelenlegi munkahelyével kapcsolatban kérem, értékelje az alábbi megállapításokat!

	teljesen elégedett vagyok	inkább elégedett vagyok	elfogadható, álta- lános, megszo- kott	elégedetlen vagyok, de nincs jobb
Munkahely és a la- kás közötti távolság				
Munkaidő beosztá- sa				
Munkabér mértéke				
Munkahelyi légkör				
Karrier lehetőség				
Munkabéren kívüli juttatások				

4. Jelenlegi munkahelye Önnek hányadik munkahelye?

- ☐ több mint 10
- ☐ több mint 5
- ☐ kevesebb mint 5

5. Ön szerint, ha elvesztené állását, milyen hamar tudna ismét elhelyezkedni?

- ☐ 1 hónapon belül
- ☐ fél éven belül
- ☐ 1 éven belül
- ☐ nem tudnék elhelyezkedni

A munkaerőpiaccal kapcsolatos várakozások

6. Vett Ön valamikor is részt munkaügyi központ által támogatott munkában?

- ☐ igen közmunkában
- ☐ igen vállalkozásnál támogatott állásban
- ☐ nem nem volt rá szükségem
- ☐ nem nem ajánlottak

7. Van Önnek gyermeke?

a. nem

b. ha igen,

i. Mit tanácsol milyen foglalkozást válasszon?

- 1. hasonlót az enyémmhez
- 2. teljesen mást

ii. Mit tanácsol gyermekének, hol tanuljon?

- 1. a város
- 2. Magyarország más nagyvárosában
- 3. Budapesten
- 4. külföldön

iii. Mit tanácsol gyermekének, hol helyezkedjen el?

- 1. a városban
- 2. a Miskolc környékén
- 3. a régióban
- 4. Budapesten
- 5. Dunántúlon,
- 6. külföldön.

iv. Mit tanácsol gyermekének, hol telepedjen le?

- 1. ahol régi folyik ipari termelés, gyárak, bányák közelében
- 2. mezőgazdasági területeken, messze a gyáaktól
- 3. zöldövezetben, természetvédelmi területen, messze a várostól
- 4. nagyvárosban, ahol az ipar nem jelentős

8. Vállalna Ön munkát külföldön, ha lenne rá lehetősége

- ☐ igen, bármit
- ☐ igen, ha jobban fizetőt találnék, mint itt
- ☐ igen, ha szakmámban tudok elhelyezkedni
- ☐ nem

9. Ön szerint, hogy lehet a környéken legkönnyebben elhelyezkedni rakja sorba a lehetőségeket az 1-es a leghasznosabb

- ☐ Munkaügyi központ segítségével
- ☐ Újságokban álláshirdetés keresésével
- ☐ Az internetes állásportálok használatával
- ☐ Ismerősök által
- ☐ Munkaközvetítő segítségével

10. Kérjük, értékelje a következő dolgokat abból a szempontból, hogy mennyire fontosak az Ön életében! (1. = legfontosabb, 11. = legkevésbé fontos)

☐ Karrier	☐ Környezetvédelem
☐ Család	☐ Jó levegő
☐ Barátok	☐ Parkok, kertek, virágos udvarok
☐ Szerelem	
☐ Pénz	
☐ Fizikai vonzerő	
☐ Vallás	
☐ Társadalmi státus	

11. Kérjük, ítélje meg, hogy egy másik emberben milyen tulajdonságot tart fontosnak! (1. = legfontosabb, 10. = legkevésbé fontos)

- ☐ Becsületesség
- ☐ Hűség
- ☐ Sikeres karrier
- ☐ Intellektus
- ☐ Pénz
- ☐ Fizikai vonzerő
- ☐ Környezettudatosság
- ☐ Tisztaság, rend
- ☐ Természet szeretette
- ☐ Állatok szeretette
- ☐

12. Gyermekeit ösztönözné-e, az újonnan nyitott barmenezős területen munkába állásra?

.....

13. Ön szerint a fiatal generációk számára rontja-e a helybenmaradás hajlandóságát a bánya/barmenező jelenléte?

.....

14. Van-e ismerőse, aki a Diósgyőri Gépgyárban vagy a volt LKM területén, utód vállalatánál?

- ☐ nincs
- ☐ van
- ☐ nem tudja

15. Dolgozott Ön valaha a Diósgyőri Gépgyárban vagy az LKM-nél vagy a környező bányában illetve ezek valamelyik utód cégénél?

- ☐nem
- ☐igen a (többet is felsorolhat)

.....